

Amanda Heino

SUKUPUOLISOKEUDESTA SUKUPUOLITIETOISUUTEEN

Kirjallisuuskatsaus sukupuolittietoisien tasa-arvon
kehityksestä suomalaisessa peruskoulussa ja toisen asteen
koulutuksessa 2000-luvulla

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2021

TIIVISTELMÄ

Amanda Heino: Sukupuolisokeudesta sukupuolitietoisuuteen – Kirjallisuuskatsaus sukupuolitietoisien tasa-arvon kehityksestä suomalaisessa peruskoulussa ja toisen asteen koulutuksessa 2000-luvulla

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta

Toukokuu 2021

Tässä tutkielmassa tarkastellaan kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin sukupuolitietoisien tasa-arvon kehitystä 2000-luvulla. Tutkielma kiinnittyy suomalaisen peruskoulun sekä toisen asteen koulutuksen näkökulmiin analysoimalla kasvatustieteellisiä tutkimusartikkeleita suhteessa tieteelliseen viitekehykseen. Huomio kiinnittyy erityisesti sukupuolitietoisuuteen sekä sukupuolen ja tasa-arvon käsitteisiin. Sukupuolitietoisuudella tarkoitetaan lähestymistapaa, jossa huomioidaan sukupuolierot, mutta ymmärretään erojen olevan kulttuurisia eikä biologisia. Lisäksi tutkielma sivuaa sukupuolen mukaan yleistettyjä oppimistuloksia sekä sukupuolen vaikutusta uravalinnoissa.

Tutkimusaineistoon valikoitui 16 sukupuolitietoisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa käsittelevää tieteellistä artikkelia. Aineiston analyysi tapahtui teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin pohjautuen sukupuolen ja tasa-arvon käsitteisiin. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat: Millaisena sukupuolitietoinen tasa-arvo on näyttäytynyt suomalaisessa peruskoulussa ja toisen asteen koulutuksessa: a. 2000-luvun alkupuolella ja b. vuodesta 2010 eteenpäin? Millaista kehitystä sukupuolitietoisuudessa voidaan nähdä suomalaisessa peruskoulussa sekä toisen asteen koulutuksessa koko 2000-luvulla?

Tutkimustulokset osoittavat sukupuolitietoisien tasa-arvon kehittyneen 2000-luvulla. 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa sukupuolen käsite ymmärretään yksipuolisena sekä vahvasti kahtiajakautuneena. Samaan aikaan tutkimusartikkeleissa kuitenkin kritisoidaan suomalaisen koulutusjärjestelmän sukupuolittuneisuutta. Tätä ristiriitaa vahvistaa ajatus sukupuolineutraaliudesta tasa-arvona. Osin jo 2000-luvun alussa sukupuolineutraalia ajattelua kuitenkin kritisoidaan sukupuolisokeudeksi. Tämä kritisointi jatkuu 2010 vuodesta eteenpäin tähän päivään. Poistamalla tai jättämällä huomioimatta sukupuolet ja niiden vaikutukset sekä merkitykset ei välttämättä päädytä tasa-arvoon, vaan enemminkin helppoon ratkaisuun sekä tietynlaiseen illuusioon tasa-arvosta.

Sukupuolen ja tasa-arvon käsitteiden moninainen sekä monitahoinen ymmärrys vaikuttaa siihen, nähdäänkö sukupuolineutraalius tasa-arvona vai sukupuolisokeutena. Käsitteiden moninainen ymmärrys vaikuttaa myös siihen, mitä suomalaisessa koulutusjärjestelmässä pidetään epätasa-arvoisena. Vuodesta 2010 eteenpäin sukupuolen käsite näyttää yhä edelleen dikotomisena kahtiajakona. Kuitenkin ymmärrys sukupuolen moninaisuudesta näyttää kehittyneen 2000-luvun alkuun verrattuna.

Vahvasti sukupuolittunutta koulutusjärjestelmää on kritisoitu vuosikymmeniä, mutta muutos kohti yhdenvertaisempaa sekä moninaisuutta korostavaa koulutusjärjestelmää tapahtuu hitaasti. Tutkimustuloksista nähdään, että tieteellisissä tutkimusartikkeleissa sukupuolineutraalia ajattelua ei pidetä enää tasa-arvona. Sukupuolineutraaliuden sijaan tutkimusartikkelit korostavat sukupuolitietoisuutta. Samalla tutkimustulokset osoittavat, ettei tasa-arvo vielä pääse toteutumaan suomalaisessa peruskoulussa tai toisen asteen koulutuksessa esimerkiksi vahvan sukupuolittuneen luonteen, geneettisen determinismin, heteronormatiivisuuden sekä jatkuvan keskiarvolukemien vertailun takia.

Avainsanat: Sukupuolitietoisuus, sukupuolten tasa-arvo, kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYYS	6
2.1	Sukupuoli	6
2.2	Tasa-arvo	9
2.2.1	<i>Sukupuolten tasa-arvo</i>	10
2.2.2	<i>Intersektionaalisuus</i>	12
2.3	Sukupuolineutraalius.....	12
2.4	Sukupuolisensitiivisyys vai sukupuolitietoisuus?	13
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
3.1	Tutkimuskysymykset.....	15
3.2	Tutkimusmenetelmät.....	15
3.3	Tutkimusaineisto	17
3.4	Aineiston analysointi	18
4	TULOKSET	20
4.1	Sukupuolitietoinen tasa-arvo 2000-luvun alkupuolella.....	20
4.1.1	<i>Sukupuoli</i>	20
4.1.2	<i>Tasa-arvo</i>	24
4.2	Sukupuolitietoinen tasa-arvo 2010-luvusta eteenpäin	27
4.2.1	<i>Sukupuoli</i>	27
4.2.2	<i>Tasa-arvo</i>	31
5	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	33
5.1	Tutkimustulosten pohdinta ja johtopäätökset.....	33
5.2	Tutkimuksen luotettavuus	38
5.2	Jatkotutkimusmahdollisuudet.....	39
	LÄHTEET	41
	LIITTEET	45
	Liite 1: Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit	45
	Liite 2: Kirjallisuuskatsaukseen valikoituneet julkaisut.....	46

1 JOHDANTO

Sukupuolten tasa-arvo on yhteiskunnallisesti herkkä ja latautunut aihe (Laiho & Jauhiainen, 2017, s. 270). Viime vuosina mediassa on pohdittu paljon esimerkiksi, saako opettaja kutsua oppilaita tytöiksi ja pojiksi, sekä väitelty ”kumpi sukupuolista” on eriarvoisemmassa, altavastaajan asemassa. Kansainväliset Pisa-tutkimukset, uudistukset tasa-arvolaisissa sekä vuonna 2016 käytäntöön otettu uusi perusopetuksen opetussuunnitelma (2014) ovat osiltaan lisänneet keskustelua sukupuolten tasa-arvokysymyksistä. Esimerkiksi Helsingin Sanomat vuonna 2015 kirjoitti, kuinka ”sukupuolesta on tullut peruskoulussa kielletty puheenaihe” (Räihä & Mattila, 2015). Yle puolestaan uutisoi vuonna 2019: ”Pisa-tulokset julki: Suomalaislasten lukutaito maailman kärkeä, mutta erot kasvavat – pojista lähes kaksi kolmasosaa lukee vain, jos on pakko”.

Samaan aikaan kun pohditaan tasa-arvon toteutumista suomalaisessa koulutusjärjestelmässä Pisa-tulosten keskiarvolukujen varjossa, puhutaan Suomesta tasa-arvon mallimaana. Laihon ja Jauhiaisen (2016) mukaan myös suomalaisesta koulutuksesta löytyy omat sokeat pisteensä. Viime vuosikymmenten aikana Suomessa on rahoitettu paljon erilaisia projekteja sekä hankkeita liittyen sukupuolten tasa-arvon edistämiseen koulutuksessa, kuten esimerkiksi vuonna 2008 alkanut TASUKO-hanke. Laihon ja Jauhiaisen (2016) mukaan projektien vaikutukset eivät kuitenkaan ole olleet pysyviä.

Tällä kandidaatintutkielmalla pyrin selvittämään laaja-alaista kokonaiskuvaava sukupuolittietoisesta tasa-arvon kehityksestä 2000-luvulla sekä saamaan vastauksia suomalaisen koulutusjärjestelmän sokeille pisteille. Aikaisempaa tutkimusta aiheesta löytyy hyvin, mutta sukupuolittietoisesta tasa-arvon kehityskulun kuvailu on näissä jäänyt vähäiseksi. Tästä syystä pyrin luomaan sukupuolittietoisesta tasa-arvosta suomalaisessa peruskoulussa sekä toisen asteen koulutuksessa ajallista kokonaiskuvaava kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin.

Tässä opinnäytetyössäni tulen siis tarkastelemaan sukupuolitietoisien tasa-arvon kehitystä 2000-luvulla suomalaisen peruskoulun sekä toisen asteen koulutuksen näkökulmista. Tarkastelun kohteena ovat 2000-luvun tieteelliset tutkimusartikkelit. Tarkoituksena on selvittää, miten sukupuolen sekä tasa-arvon käsitteet ovat aikaisemmissa tutkimuksissa ymmärretty suhteessa käsitejärjestelmän määritelmiin. Tutkielman teoreettinen viitekehys pohjaa sukupuolen sekä tasa-arvon käsitteisiin ymmärtäen myös sukupuolen ja tasa-arvon käsitteisiin sitoutuvat käsitteet, kuten esimerkiksi intersektionaalisuus.

Tutkielmalla pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Millaisena sukupuolitietoinen tasa-arvo on näyttäytynyt suomalaisessa peruskoulussa ja toisen asteen koulutuksessa: a. 2000-luvun alkupuolella ja b. vuodesta 2010 eteenpäin? Millaista kehitystä sukupuolitietoisuudessa voidaan nähdä suomalaisessa peruskoulussa sekä toisen asteen koulutuksessa koko 2000-luvulla? Tutkielman rakenne lähtee teoreettisesta viitekehyksestä tutkimusmenetelmällisiin valintoihin, minkä jälkeen käydään läpi tutkimustulokset suhteessa teoriaan. Lopuksi vielä tarkastellaan tutkimustuloksia ja teoriaa luoden johtopäätöksiä sekä ajallista kokonaiskuvaa.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Sukupuoli

Jo pitkään länsimaisissa yhteiskunnissa on ollut tapana jakaa sukupuolet dikotomisesti eli kaksijakoisesti tyttöihin ja poikiin. Yksiselitteisesti maskuliiniseksi mieheksi tai feminiiniseksi naiseksi kuitenkin vain harva täysin identifioituu (Vilkkä, 2010, s. 17). Sukupuoli on ilmiönä moninainen ja se määrittyä historiallisesti, kulttuurillisesti, juridisesti, miksei myös poliittisesti jatkuvasti. Tällöin myös käsitteet elävät yhteiskunnan muutosten mukana. Sukupuolikäsityksen on jo pidemmän aikaa ajateltu jakautuvan konstruktivistisen sukupuolikäsityksen mukaan kahteen osa-alueeseen: biologiseen (*sex*) sekä sosiaaliseen (*gender*) sukupuoleen (mm. Lahelma, 1992; Lampela, 1995; Ojala, ym., 2009; Syrjäläinen & Kujala, 2010; Rossi, 2010; Vilkkä, 2010). Molemmat näistä, biologinen sekä sosiaalinen sukupuoli, ovat jo itsessään moninaisia.

Vilkan (2010, s. 17) mukaan biologinen sukupuoli rakentuu anatomisesta, geneettisestä sekä hormonaalisesta sukupuolesta. Lisäksi geneettinen sukupuoli syntyy kromosoluista ja määrittyä syntymähetkellä. Lapsi saa äidin munasolun mukana x-kromosomin. Kromosomien yhdistyessä x+y lapsesta tulee biologisesti poika ja x+x lapsesta syntyy biologisesti tyttö. Näiden lisäksi kromosomiyhdistelmä voi olla jokin muu, jolloin syntymähetkellä ei ehkä pystytä sanomaan lapsen biologista sukupuolta automaattisesti (Vilkkä, 2010, s. 17). Yhteiskunnassa normitetulla dikotomisella tyttö-poika-jaolla unohdetaan tämä tosiasia, että sukupuolia on myös biologisesti enemmän kuin kaksi. Vilkan (2010, s. 18) mukaan ihmisen anatomiseen sukupuoleen vaikuttavat sukupuolen rakenteelliset ulkoiset sekä sisäiset ominaisuudet. Biologinen sukupuoli käsitetään myös hormonaalisena, jolloin hormonien suhde kehossa vaikuttaa henkilön sukupuoleen. Testosteronitasot ovat miehillä yleisesti korkeammat kuin naisilla. Naisilla taas estrogeenitasot ovat yleisesti korkeammat. Hormonien määrät ja tasapaino sukupuoleessa kuitenkin vaihtelevat ja voivat mennä osittain

myös päällekkäin (Vilka, 2010, s. 18). Kuten voi huomata, biologinen sukupuoli on jo itsessään hyvin moninainen.

Myös yhdysvaltalainen biologi Fausto-Sterling (2012) on asettanut kyseenalaiseksi biologian korostuneen osuuden sukupuolen sekä sukupuolierojen määrittelyssä. Fausto-Sterling käyttää Moneyn vuonna 1950 tekemää mallia biologisen sukupuolen rakentumisen monitahoisuudesta ja tämän perusteella demonstroi ihmisen biologisen sukupuolen rakentuvan useiden vaiheiden muotoutumana niin, että edellinen vaihe vaikuttaa seuraavaan. Biologisen sukupuolen rakentuminen ei tapahdu niin yksiselitteisesti kuin annetaan olettaa (Fausto-Sterling, 2012, s. 3–5).

Sosiaalinen sukupuoli ei myöskään ole yksiselitteinen. Sosiaalisella sukupuolella tarkoitetaan sosiaalisen tekemisen kautta muodostuvaa sukupuolta (Syrjäläinen & Kujala, 2010, s. 30). Sillä tarkoitetaan sukupuolta, joka opitaan yhteiskuntaan sosiaalistumalla. Sosiaalisen sukupuolen mukainen toiminta ei siis ole autonomista, vaan ennemminkin yhteiskunnassa vakiintuneeseen sukupuolijärjestelmään asettumista (Ojala ja muut, 2009, s. 17). Syrjäläisen ja Kujalan (2010, s. 30) mukaan ei kuitenkaan ole olemassa kiinteitä tyttö-poikarooleja, joihin lapset puhtaasti oman biologiansa mukaan sosiaalistettaisiin. Sen sijaan lapset kokeilevat erilaisia maskuliinisia, feminiinisiä sekä niiden väliltä olevia asetelmia (Syrjäläinen & Kujala, 2010, s. 30). Vilkan (2010, s. 18) mukaan sosiaalisella sukupuolella voidaan myös määrittää henkilön omaa kokemusta omasta sukupuolestaan. Jokainen kokee oman sukupuolensa sekä sen ilmentämisen itselleen ominaisimmalla tavalla (Vilka, 2010, s. 18). Kokemuksellisesti tarkasteltaessa ei myöskään sosiaalista sukupuolta voida jakaa dikotomisesti tyttöihin ja poikiin.

Heinämaan (1996) mukaan tarkasteltaessa sukupuolen käsitettä sen tulkitsemiselle voidaan nähdä useita eri tapoja, kuten esimerkiksi sukupuoli tekemisenä, olemuksena, tyylinä, tapana tai roolina. Ojalan ja muiden (2009, s. 17) mukaan biologiseen (*sex*) sekä sosiaaliseen (*gender*) sukupuolijakoon voidaan liittää myös ajatus sukupuolesta roolina. Ymmärtäessä sukupuoli roolina ajatellaan, että kyse on olemisesta: ihmisellä on sukupuoli ja hän toimii sukupuolen mukaisesti tai sitä vastaan (Ojala ja muut, 2009, s. 17). Tämän ajatuksen mukaan biologiset ominaisuudet määrittelevät sukupuolelle konstruktion, jonka mukaan tulisi toimia. Biologiset erot pitävät yllä tätä

konstruktiota tai mallia, jonka mukaisesti ihminen alkaa toteuttaa omaa elämäänsä. Sukupuolikonstruktion muotoutuminen lähtee jo siitä, kun saadaan biologinen sukupuoli selville, eli usein jo ennen syntymää.

Roolista poiketen sukupuoli voidaan nähdä myös tekemisen kautta, toiminnassa rakentuvana (Ojala ja muut, 2009, s. 17). Tämän ajatuksen yksi vaikutusvaltaisimmista teoreetikoista on yhdysvaltalainen Judith Butler. Hän sukupuolen performanssi -teoriallaan vei pidemmälle *sex/gender* -jaottelua. Sukupuolen performanssi -teoria perustuu siihen, kuinka sukupuolta ilmennetään jatkuvasti sukupuolittuneiden tekojen tavoin. Butlerin (2006) klassikkokirjassa ”*Hankala sukupuoli*” nähdään sukupuoli tekemisen myötä muodostuvana esittämisenä. Ojalan ja muiden (2009, s. 18) mukaan tällä tekemisen logiikalla sukupuolella ei ole ruumiillista alkuperää, vaan painottamalla tekemistä ruumiillisuuskin ymmärretään historiallisesti sekä kulttuurillisesti muodostuvana. Tällöin sukupuoli on kontekstisidonnainen, aikaan ja paikkaan liittyvä, historiallinen rakentuma (Ojala ja muut, 2009, s. 18). Butlerin (2006) mukaan sukupuolen performanssi -teoriassa keskeisenä nähdään ajatus siitä, että myös ruumiillisten sukupuolierojen merkitys on tuotettu sosiaalisesti. Lisäksi ajatus siitä, että ihmiset eivät ole tietoisia performansseista, vahvistaa sukupuolen luonnollisuuden illuusiota, joka toimii osana yhteiskunnan normatiivisuutta (Butler ja muut, 2006).

Keskeinen osa sukupuolta on myös sukupuoli-identiteetti. Syrjäläisen ja Kujalan (2010, s. 30) mukaan sukupuoli-identiteetin rakentuminen on elämänmittainen prosessi, johon vaikuttavat niin biologiset prosessit kuin kulttuurisidonnaiset käsitykset ja odotukset. Omakohtainen tietoisuus omasta sukupuolesta toimii ihmisen psyykkisenä sukupuolena (Syrjäläinen & Kujala, 2010, s. 30). Myös monet julkiset tahot, kuten Seta ry (ent. Seksuaalinen tasavertaisuus ry) sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ovat omilla nettisivuillaan määritelleet sukupuolen käsitettä. Setan (2021) mukaan sukupuoli voidaan nähdä ihmisten luokittelun kategoriana sekä juridisena määreenä. Lisäksi sukupuoli nähdään jatkumona, joka muodostuu monenlaisista fysiologisista, sosiaalisista sekä psykologisista ominaispiirteistä. THL (2021) määrittelee sukupuolen käsitteen moninaiseksi ja monitahoiseksi käsitteeksi. Sen mukaan sukupuoli voidaan ymmärtää biologisena sukupuolena, sosiaalisena sukupuolena sekä sukupuoli-identiteettinä ja sukupuolen ilmaisun keinoin.

Juridisesti Suomessa ymmärretään kuitenkin ainoastaan kaksi sukupuolta, jotka ovat nainen ja mies. Henkilötunnuksesta, joka dokumentoidaan syntymässä tai sukupuolenkorjausprosessissa, voidaan todentaa henkilön juridinen sukupuoli (THL, 2021). Sukupuoli ilmiönä on moninainen ja sukupuoli käsitteenä moniulotteinen. Käsite muotoutuu jatkuvasti yhteiskunnan muutosten mukana. Sukupuolikäsitteen monipuolinen ymmärtäminen voi olla tästä syystä vaikeaa. Lisäksi sen juridinen jako oletettavasti vaikuttaa siihen, että ymmärrämme sukupuolen helposti vain kaksijakoisesti.

2.2 Tasa-arvo

Tasa-arvo kasvoi peruskoulu-uudistuksen (1972) jälkeen koulutuksen selkeäksi ja yhdeksi tärkeimmäksi tavoitteeksi (Brunila ja muut, 2011, s. 14). Ilmiönä tasa-arvo on aikaan ja paikkaan sitoutunut, hyvin poliittinen, mutta kaiken kaikkiaan moniulotteinen käsite, jonka reunoja venytetään ja kutistetaan erilaisiin tarkoituseriin (Kantola ja muut, 2012, s. 9). Normatiiviset oletukset ovat mukana myös tasa-arvon käsitteen tarkastelussa. Hollin (2012, s. 76–78) mukaan tasa-arvo on vakiintuneesti ymmärretty mahdollisuuksien tasa-arvona tai lopputulosten tasa-arvona. Hän määrittelee mahdollisuuksien tasa-arvon eli muodollisen tasa-arvon ymmärretyksi ihmisten juridiseen asemaan, lakeihin sekä säännöksiin kirjattuna samoina oikeuksina ja mahdollisuuksina. Tosiasiallinen eli lopputulosten tasa-arvo puolestaan sisältää ajatuksen siitä, miten alun perin erilaisista lähtökohdista olevat voivat käyttää tai saavuttaa samat lopputulokset kuin ne ihmiset, joilla lähtökohdat ovat suotuisimmat (Holli, 2012, s. 76–78).

Kalalahti ja Varjo (2012) käsitehistoriallisessa analyysissään jakavat koulutuksen tasa-arvon konservatiiviseen, radikaaliin, liberaaliin, sekä uusliberalistiseen tasa-arvokäsitykseen. Heidän mukaansa konservatiivinen tasa-arvo ymmärretään mahdollisuuksien tasa-arvona, jossa painotetaan yhtäläisiä mahdollisuuksia. Tämä voidaan nähdä ikään kuin miniminä, jossa painoarvo annetaan juridisuudelle. Kalalahden ja Varjon (2012) mukaan radikaali tasa-arvo voidaan nähdä lopputulosten tasa-arvona. Tässä ajattelussa eri lähtökohdista tulevat voivat koulutuksen avulla saavuttaa täysin saman lopputuloksen. Liberaali tasa-arvo asettuu konservatiivisen sekä radikaalin välimaastoon. Kalalahden ja Varjon (2012) mukaan sillä pyritään yhtäläisten

mahdollisuuksien lisäksi myös oikeudenmukaisiin mahdollisuuksiin, millä voidaan tarkoittaa oppilaiden välisten erojen tasoittamista esimerkiksi tukiopetuksella. Uusliberalistinen tasa-arvokäsitys puolestaan painottaa yksilöiden valinnanvapautta sekä koulutuksen markkinoitumista (Kalalahti & Varjo, 2012). Markkinataloudesta tuttu uusliberalismi, jonka taustalla toimii yhteiskunnan eroja sekä ekokriisiä kasvattava globaali kapitalismi, haastaa tasa-arvon käsitettä. Korostamalla yksilöiden valinnanvapautta siirtyy helposti vastuu tasa-arvon toteutumisesta yksilöille (Kantola ja muut, 2012, s. 9).

Muun muassa Hollin (2012) sekä Kantolan ja muiden (2012) mukaan Suomessa julkisissa keskusteluissa sekä tasa-arvopolitiikassa tasa-arvon käsitteellä on usein viitattu erityisesti sukupuolten tasa-arvoon. Osittain myös tämän takia tasa-arvokäsitteen sijaan on päädytty käyttämään yhdenvertaisuuskäsitettä, joka itsessään tunnistaa myös muut eriarvoistavat tekijät kuin sukupuolen, kuten esimerkiksi vammaisuuden, etnisen taustan, iän, uskonnon ja niin edelleen (mm. Holli, 2012; Kantola ja muut, 2012).

2.2.1 Sukupuolten tasa-arvo

Keskiasteen koulutuksen kehittämisestä annetussa laissa (474/1978) mainittiin ensimmäistä kertaa tavoite sukupuolten tasa-arvolle. Myöhemmin useammat lait sekä erilaiset velvoitteet ovat maininneet sukupuolten tasa-arvotavoitteen. Esimerkiksi Euroopan Unioniin kuulumisen myötä Suomi on hyväksynyt myös kansallisen tasa-arvolainsäädännön lisäksi noudattamaan Euroopan tasa-arvopolitiikkaa. Useat EU-direktiivit ohjaavat jäsenmaita toimimaan sukupuolten tasa-arvoa edistäen, ja sittemmin myös suomalaista tasa-arvolakia (1986/609) on muokattu noudattamaan EU-direktiivejä (Harjunen, 2010, s. 305). Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettu laki (1986/609) uudistettiin vuonna 2015, jolloin siihen lisättiin sukupuolen identiteettiä sekä sukupuolen ulosantiin perustuvat syrjinnänkiellot. Lisäksi peruskouluihin lisättiin jo muihin oppilaitoksiin kuuluva tasa-arvosuunnitelmavelvoite.

Sukupuolten tasa-arvokäsitteeltä puuttuu vakiintunut ja pysyvä merkitys. Siitä huolimatta, että sukupuolten tasa-arvon käsitteestä kiistellään ja määritellään eri poliittisilla kentillä jatkuvasti, on se Suomessa hyväksytty yhteiskunnallinen arvo (Kantola ja muut, 2020). Kantolan ja muiden (2020)

mukaan sukupuolen tasa-arvoa on tasa-arvotutkimuksissa pyritty jäsentämään jakamalla se yhtäläisiin oikeuksiin (*equality*), eroihin perustuvaan tasa-arvoon (*difference*) ja moninaiseen tasa-arvoon (*diversity*). Heidän mukaansa yhtäläisiin oikeuksiin pohjautuva tasa-arvo kiinnittää huomiota naisten ja miesten samanlaiseen kohteluun sekä syrjimättömyyteen. Sukupuoleen perustuva syrjintä on laissa kiellettyä, jolloin usein ajatellaan, että Suomessa yhtäläisiin oikeuksiin perustuva tasa-arvo toteutuu hyvin (Kantola ja muut, 2020). Todellisuudessa myös sillä on merkitystä, miten laki toteutuu esimerkiksi kouluinstituutioissa tai yksilötasolla. Yhtäläisiin oikeuksiin perustuvan tasa-arvon toteutumattomuus näkyy tänä päivänä muun muassa sukupuolten palkkaeroissa (Kantola ja muut, 2020).

Kantolan ja muiden (2020) mukaan eroihin perustuvalla tasa-arvolla tarkoitetaan sukupuolten erojen huomioimista. Tämän mukaan yhtäläisiin oikeuksiin perustuva tasa-arvo ei riitä, sillä se ei esimerkiksi huomioi naisten ja miesten erilaisia vastuita ja velvollisuuksia taikka rakenteellista epätasa-arvoa. Rakenteellisesta epätasa-arvosta hyvä esimerkki voidaan nähdä siinä, kuinka tyypillisiä naisten ja miesten aloja arvostetaan ja arvotetaan edelleen eri tavalla (Kantola ja muut, 2020). Lampelan (1995) mukaan sukupuolten välisellä tasa-arvolla tarkoitetaan erityyppisiä asioita riippuen siitä, kuinka sukupuolen käsite ymmärretään. Sukupuolikäsite on muuttunut yhteiskunnan muutosten mukana moninaisemmaksi ja hyväksyvämmäksi, mikä on osaltaan vaikuttanut myös tasa-arvokäsitteen muutokseen. Moninaisella tasa-arvolla viitataankin sukupuolen dikotomisen jaon sekä nais-mieskäsitteiden yhtenäisyyden kyseenalaistamiseen (Kantola ja muut, 2020). Moninaisella tasa-arvolla pyritään myös luomaan ymmärrystä muidenkin erojen kuin sukupuolieron huomioimiselle. Moninaisen tasa-arvon näkökulmasta myös esimerkiksi rotu, etnisyys, ikä, uskonto, vammaisuus ja niiden merkitys tulee huomioida tasa-arvon toteutumisessa (Kantola ja muut, 2020).

THL (2021) määrittelee sukupuolten tasa-arvon tarkoittamaan sukupuolten yhtäläisiä mahdollisuuksia ja oikeuksia sekä resurssien ja vallan tasapuolista jakautumista. THL (2021) jakaa sukupuolten tasa-arvokäsitteen myös kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat muodollinen tasa-arvo eli syrjimättömyys, yhdenvertaiset oikeudet ja kohtelu sekä tosiasiallinen tasa-arvo eri tilanteiden ja lopputulosten suhteen. Sukupuolten tasa-arvoa tarkastellessa sekä edistäessä

tulee huomioida intersektionaalisuus, sillä sukupuolten tasa-arvoon vaikuttavat sukupuolen lisäksi myös muut yhteiskunnalliset eriarvoisuutta aiheuttavat tekijät (THL, 2021).

2.2.2 Intersektionaalisuus

Kantolan ja muiden (2020) mukaan intersektionaalisuus on noussut feministisessä tutkimuksessa 2000-luvulla tärkeäksi käsitteeksi sukupuolten tasa-arvon rinnalle. Intersektionaalisuuden käsite kumpuaa kritiikistä, jossa feministinen tutkimus ei huomioi riittävästi naisten keskinäisiä eroja ja eriarvoisuutta, vaan yleistää valkoisten keskiluokkaisten heteronaisten kokemukset kaikkien naisten kokemuksiksi (Kantola ja muut, 2020). On olemassa eroja, jotka leikkaavat sukupuolta ja samalla tuottavat marginalisuuksia sekä etuoikeutettuja asemia, joita ei voi ymmärtää tutkimalla esimerkiksi vain sukupuolta tai etnisyyttä (Kantola ja muut, 2020). Tällaisia eroja ovat muun muassa etnisyys, seksuaalisuus, yhteiskuntaluokka, ikä, vammaisuus, uskonto ja vakaumus.

Kantolan ja muiden (2020) mukaan intersektionaalisuudessa voidaan erottaa toisistaan rakenteellinen sekä poliittinen intersektionaalisuus. Heidän mukaansa rakenteellisella intersektionaalisuudella tarkoitetaan arjessa, työssä sekä ylipäätään yhteiskunnassa ihmisten kokemaa moniperusteista syrjintää sekä epätasa-arvoa. Poliittisella intersektionaalisuudella puolestaan tarkoitetaan valtioiden sekä hallinnon tuottamaa politiikkaa, joka kohtelee erilaisia ihmisiä eri tavoin ja samalla eriarvoistaa ihmisiä (Kantola ja muut, 2020). Kantolan ja muiden (2020) mukaan ilman, että intersektionaalisuutta huomioidaan käsiteltäessä sukupuolten tasa-arvoa, vaiennetaan monien ihmisten kokemukset tasa-arvon toteutumattomuudesta. Jos intersektionaalisuus jätetään tasa-arvokeskustelun ulkopuolelle, käsitys sukupuolesta sekä tasa-arvosta jää puutteelliseksi (Kantola ja muut, 2020).

2.3 Sukupuolineutraalius

Sukupuolineutraaliudella voidaan viitata useampaan eri asiaan. Sukupuolineutraaliudella voidaan koulutuksessa tarkoittaa muun muassa sitä,

että aktiivisesti pyritään poistamaan niitä rakenteellisia esteitä, jotka ovat yhtäläisten koulutusmahdollisuuksien tiellä sukupuolten välillä (Lampela, 1995, s. 6). Toisaalta sukupuolineutraaliudella voidaan myös tarkoittaa sukupuolten välisten erojen tunnistamattomuutta (Syrjäläinen & Kujala, 2010, s. 32). Lisäksi erilaiset julkiset järjestöt, kuten THL (2021), ovat määritelleet nettisivuillaan sukupuolineutraaliuden käsitettä. THL:n (2021) mukaan sukupuolineutraali-termiä voidaan käyttää esimerkiksi silloin, kun jokin asia on tarkoitettu sukupuolesta riippumatta kaikille, kuten sukupuolineutraalit wc-tilat. THL (2021) mainitsee, että sukupuolineutraali kielenkäyttö voi myös olla tavoiteltavaa. Lisäksi sukupuolineutraaliksi ajateltu toiminta voi olla syrjivää tai ulossulkevaa, jos sukupuolen merkitystä tai vaikutuksia ei tunnisteta tai havaita (THL, 2021). Sukupuolineutraaliudesta voidaan myös radikaalimmin käyttää termiä sukupuolisokeus (Syrjäläinen & Kujala, 2010, s. 32).

2.4 Sukupuolisensitiivisyys vai sukupuolietoisuus?

Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan herkkyyttä sukupuolinäkökulman huomioimisessa (Syrjäläinen & Kujala, 2010, s. 31). Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010, s. 20) on määritellyt sukupuolietoisuuden tarkoittamaan lähestymistapaa, jossa huomioidaan sukupuolten erot, mutta ajatellaan erojen olevan kulttuurisia eikä biologisia. Sukupuolten erilainen arvostaminen sekä kohtelu tiedostetaan ja sitä pyritään muuttamaan. Sukupuolietoisuudella pyritään huomioimaan ihmiset yksilöinä, eikä heidän sukupuoltensa kautta (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2010, s. 56). Brunilan ja muiden (2011, s. 20) mukaan on olemassa kaksi ääripäätä; sukupuolineutraalius ja essentialisesti ymmärretyt tyttöjen ja poikien lähtökohtaiset sukupuolierot. Sukupuolietoisuudella kyseenalaistetaan molemmat ääripäät (Brunila ja muut, 2011, s. 20).

THL (2021) määrittelee sukupuolisensitiivisyyden sekä sukupuolietoisuuden rinnakkain. Sukupuolisensitiivisyys sekä sukupuolietoisuus yhdessä määritellään tarkoittamaan sukupuolistereotyyppien tunnistamista, niiden kriittistä arviointia sekä sukupuolen moninaisuuden ymmärtämistä. Lisäksi sukupuolietoisuudella tarkoitetaan kulttuurisesti sekä sosiaalisesti liitettyjen ennakkoluulojen, käsitysten sekä oletusten tunnistamista (THL, 2021).

Sukupuolisensitiivisyys- sekä sukupuolietoisuus-käsitteitä on usein käytetty rinnakkain sekä välillä myös synonyymeinä. Perusopetuksen opetussuunnitelmatyössä on päätetty käyttää sukupuolietoisuus-termiä sukupuolisensitiivisyyden sijaan, sillä arkiajattelussa sukupuolisensitiivisyys voidaan sekoittaa essentialisuuteen eli ajattelutapaan, jossa nimenomaan korostetaan tyttöjen ja poikien lähtökohtaisia eroja (Jääskeläinen ja muut, 2015, s. 19). Uudessa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) opetus määritellään lähestymistavaltaan sukupuolietoiseksi ja sukupuolen moninaisuutta ymmärtäväksi sekä sen tietoutta lisääväksi. Sukupuolen moninaisuus ymmärretään perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) sisältämään kaikki sukupuolet, sukupuolen identiteetit sekä muodot, joilla sitä ilmennetään (Jääskeläinen ja muut, 2015, s. 13). Syrjäläisen ja Kujalan (2010, s. 31) mukaan sukupuolinäkökulman huomioiminen on edellytys sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiseksi.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen pyrkimyksenä on luoda kokonaiskuvaa sukupuolittetun tasa-arvon kehityksestä suomalaisen peruskoulun sekä toisen asteen koulutuksen näkökulmista 2000-luvulla. Tarkoituksena on tarkastella sukupuolittetun tasa-arvon kehitystä sekä sukupuolittetun tasa-arvon kahdessa ajanjaksossa: 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä sekä vuodesta 2010 eteenpäin. Sukupuolittetusta tasa-arvosta analysoidaan sukupuolen, tasa-arvon, sukupuolittetun tasa-arvon, sukupuolittetun tasa-arvon sekä intersektionaalisuuden käsitteiden avulla. Huomio kiinnittyy myös sukupuolen mukaan yleistettyihin oppimistuloksiin sekä sukupuolen vaikutukseen uravalinnoissa. Tutkimuskysymykset ovat melko väljiä, sillä tarkoituksena on luoda laaja-alaista kokonaiskuvaa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin ilman tiukkoja rajoja tai ehtoja. Näiden tutkimustehtävien pohjalta on luotu seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millaisena sukupuolittetun tasa-arvo on näyttäytynyt suomalaisessa peruskoulussa ja toisen asteen koulutuksessa
 - a. 2000-luvun alkupuolella
 - b. vuodesta 2010 eteenpäin?
2. Millaista kehitystä sukupuolittetun tasa-arvossa voidaan nähdä suomalaisessa peruskoulussa sekä toisen asteen koulutuksessa koko 2000-luvulla?

3.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus perustuu laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen metodeihin. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan laadullinen tutkimus nähdään perinteikkäästi määrällisen tutkimuksen vastakohtana, joskus jopa kritiikkinä sille. Lisäksi laadullisella tutkimuksella ei tavoitella tilastollisia yleistäyksiä, vaan pikemminkin

pyritään kuvaamaan ilmiötä tai tapahtumaa sekä tunnistamaan tiettyä käytöstä tai luomaan käsitteellisesti hyvä tulkinta jollekin ilmiölle. Kaiken kaikkiaan laadullinen tutkimus voidaan nähdä ikään kuin kattokäsitteenä, jonka alle mahtuu hyvin erilaisia laadullisia tutkimuksia (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Tutkimusmetodina toimii kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsaus on tutkimustekniikka, jonka avulla tehdään tutkimusta tutkimuksesta (Salminen, 2011, s. 12). Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on pyrkiä luomaan laajaa kokonaiskuvaa sukupuolitietoisuudesta sekä sukupuolten tasa-arvosta suomalaisen peruskoulun sekä toisen asteen koulutuksen näkökulmista 2000-luvulla. Kirjallisuuskatsauksen tyypit voidaan jakaa kolmeen: kuvaileva kirjallisuuskatsaus, meta-analyysi sekä systemaattinen kirjallisuuskatsaus (Salminen, 2011, s. 12). Tämä tutkimus noudattaa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen metodologiaa. Salmisen (2011, s. 12) mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa ilmiön kuvaamisen laaja-alaisesti sekä yleiskatsauksenomaisesti. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston rajausta ei myöskään määritä samalla tavalla metodiset säännöt, kuten muissa kirjallisuuskatsauksissa (Salminen, 2011, s. 12).

Tämän kirjallisuuskatsauksen aineiston analysointi perustuu sisällönanalyysille. Sisällönanalyysi on analyysimenetelmä, joka ymmärretään yksittäisenä metodina, mutta myös väljänä teoreettisena viitekehyksenä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tarkemmin määriteltynä tämän kirjallisuuskatsauksen aineiston analysointi noudattaa deduktiivista sisällönanalyysia. Tutkimuksen aineiston analyysi noudattaa teorialähtöistä sisällönanalyysia, jotta kuvaileva kirjallisuuskatsaus saavuttaa johdonmukaisen synteessin mahdollisuuden. Deduktiivisessa eli teorialähtöisessä sisällönanalyysissa on merkittävää, että aineiston analysointi perustuu johonkin aikaisempaan tunnettuun viitekehykseen, kuten käsitejärjestelmään tai teoriaan (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Aineistolle on siis jo määritelty jokin teema, jonka pohjalta sitä käsitellään. Tämän kirjallisuuskatsauksen aineiston analysointi pohjautuu pitkälti sukupuolen ja tasa-arvon käsitejärjestelmään ymmärtäen myös käsitteet, jotka sitoutuvat sukupuolen ja tasa-arvon käsitteisiin, kuten esimerkiksi käsite intersektionaalisuudesta.

3.3 Tutkimusaineisto

Tutkielman aineisto perustuu 2000-luvun kasvatusalan tieteellisiin artikkeleihin. Lähtökohtaisesti kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimusaineisto ei käy läpi spesifiä säännömukaista seulaa, mutta siitä huolimatta aineistolla voi uskottavasti päätyä päätelmiin, joiden luonne on kirjallisuuskatsaukseen kuuluva synteesi (Salminen, 2011, s. 13). Tässäkään tutkielmassa aineisto ei ole valikoitunut erityisen systemaattisen seulan läpi, vaikkakin selkeitä kriteereitä aineiston hankinnalle asetettiin.

Suomessa sukupuolten välistä tasa-arvoa on tutkittu melko paljon. Sukupuolitietoisuudesta on myös kirjoitettu, mutta täysin sitä koskevia suomalaisia tutkimusartikkeleita oli saatavilla kokonaisvaltaisesti 2000-luvulta tähän päivään jokseenkin vähän. Tämän tutkimuksen aineistoon valikoitui ainoastaan tieteellisiä artikkeleita, jotka olivat saatavilla verkossa. Maailman pandemiatilanteen takia kirjastossa luettaviin lehtiartikkeleihin aiheesta ei päästy käsiin. Tutkielma käsittelee suomalaisen sukupuolitietoisuuden sekä sukupuolten välisen tasa-arvon kehitystä 2000-luvulla, joten tarkastelun ulkopuolelle rajautui useammat vieraskieliset aineistot, sillä niiden sisällöt eivät sopineet suomalaiseen koulu- ja koulutuskontekstiin.

Tutkimusartikkeleita aiheesta 2000-luvun alkupuolelta oli vaikeampi löytää uskoen, että aikaisemmin tutkimuksia on tehty enemmän kirjallisuuteen kuin tieteellisiin lehtiin. Tämän takia tutkimukseen valikoitui myös muutama tutkimusartikkeli artikkelikokoelmakirjasta. Mukaan valikoitui artikkeleita, joissa sukupuolitietoisuutta tai sukupuolten tasa-arvoa oli tarkasteltu erityisesti jostain tietystä näkökulmasta, kuten esimerkiksi käsityön opetuksen näkökulmasta. Vaikka aihetta on käsitelty opinnäytetöissä laajasti, jätettiin nämä aineiston ulkopuolelle. Eri tieteelliset kasvatuslehdet sisälsivät paljon lyhyempiä kirjoituksia, kolumneja sekä katsauksia sukupuolitietoisuudesta sekä sukupuolten välisestä tasa-arvosta – nämä suljettiin kuitenkin myös aineiston ulkopuolelle. Vertaisarvioituja artikkeleita tieteellisistä kasvatuslehdistä oli vaikeampi löytää. Tästä huolimatta aineistoksi valikoitui monipuolisesti laadukkaita tieteellisiä artikkeleita. Aineiston hankinnan merkittävimmät kriteerit on merkitty liitteenä olevaan taulukkoon (liite 1).

Tiedonhaku toteutui tietokanta kerrallaan. Aineistoa haettiin aluksi Google Scholarin kautta, jonka jälkeen Andor-tietokannasta sekä suomenkielisiä artikkeleita Finna- ja Doria-tietokannoista. Tietokantojen lisäksi käytiin läpi tieteellisiä kasvatuslehtiä, kuten esimerkiksi "Kasvatus" ja "Kasvatus & Aika" -lehdet 2000-luvun alusta tähän päivään. Tämän ohella myös aiheesta tehtyjen opinnäytetöiden sekä muiden julkaisujen lähdeluetteloita selaamalla tavoitettiin tähän tutkimukseen tarkoituksenmukainen aineisto. Hakusanoja, joita aineiston hankintaan käytettiin, olivat muun muassa sukupuoli, sukupuolittietoisuus, sukupuolisensitiivisyys, sukupuolineutraalius, tasa-arvo, sukupuolten tasa-arvo, peruskoulu, koulu, koulutusjärjestelmä, *gender*, *education*, *gender awareness*, *gender equity* ja *gender in education*. Hakusanoja käytettiin yksinään sekä niitä yhdisteltiin käyttämällä AND ja OR-komentoja.

Tähän tutkimukseen valikoituneet artikkelit käsittelevät sukupuolten tasa-arvoa ja sukupuolittietoisuutta suomalaisen peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen näkökulmista. Lisäksi aineistoon valikoitui yksi tutkimusartikkeli, joka käsitteli sukupuolittietoisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa suomalaisen peruskoulun sekä toisen asteen koulutuksen politiikkadokumenttien näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan aineistoksi valikoitui 16 tutkimusartikkelia, joista kolme on julkaistu vuonna 2004, kolme vuonna 2007, yhdet vuosina 2008, 2009, neljä vuonna 2010 sekä yhdet vuosina 2013, 2014, 2019 ja 2020. Tutkimusartikkeleista 9 koski peruskoulua, kaksi toisen asteen koulutusta, neljä peruskoulua ja toisen asteen koulutusta sekä yksi peruskoulua ja toisen asteen koulutusta koskevaa koulutuspolitiikkaa. Valtaosa tutkimusartikkeleista oli tehty kvalitatiivisista tutkimuksista, mutta myös kvantitatiivisia tutkimuksia löytyi. Tutkimukseen valikoituneista julkaisuista löytyy taulukko "tutkielman liitteet" -osiosta (liite 2).

3.4 Aineiston analysointi

Tämän kirjallisuuskatsauksen aineiston analysointi perustuu teorialähtöiselle sisällönanalyysille. Aineistot osoittivat sukupuolittietoisen tasa-arvon laaja-alaisuuden, joten tutkielman taustalle valikoitui käsitejärjestelmä, jonka perusteella aineistoa analysoidaan. Aineistoa analysoidaan lähtökohtaisesti sukupuolen ja tasa-arvon käsitteiden kautta, mutta ottaen myös huomioon

useampia käsitteitä, jotka sitoutuvat sukupuolen ja tasa-arvon käsitteisiin, kuten esimerkiksi intersektionaalisuuden sekä sukupuolineutraaliuden ja sukupuolittietoisuuden käsitteet. Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella sukupuolittietoisuuden tasa-arvon kehitystä kahdella suomalaisella koulutustasolla 2000-luvulla teoreettisen viitekehyksen käsitejärjestelmässä esitettyjen käsitteiden pohjalta.

Aineiston analysointi alkaa sukupuolen käsitteestä: siitä, miten sukupuolen käsite on aineistoissa ymmärretty suhteessa käsitejärjestelmän määritelmiin sukupuolesta. Lisäksi aineistoa analysoidaan sukupuolittietoisuuden, sukupuolineutraaliuden sekä sukupuolisensitiivisyyden käsitteiden valossa, joiden avulla pyritään luomaan ymmärrystä kehityksen kokonaiskulusta. Tämän jälkeen aineistosta analysoidaan tasa-arvoa, sukupuolten tasa-arvoa sekä intersektionaalisuutta suhteessa käsitejärjestelmän määritelmiin. Aineiston analysointi etenee loogisesti tutkimuskysymysten mukaan niin, että aineistot, jotka asettuvat 2000-luvun alkupuolelle analysoidaan ensin. Tämän jälkeen analysoidaan samalla periaatteella aineistot vuodesta 2010 tähän päivään. Aineiston teorialähtöisellä sisällönanalyysillä pyritään johdonmukaiseen synteesiin siitä, millaisena sukupuolittietoinen tasa-arvo on suomen peruskouluissa ja toisen asteen koulutuksessa 2000-luvulla näyttäytynyt.

4 TULOKSET

Tämän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on selvittää, millaisena sukupuolittietoinen tasa-arvo näyttäytyy suomalaisen peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen näkökulmista 2000-luvulla. Tuloksia tarkastellaan käsitejärjestelmän avulla niin, että aluksi tarkastellaan 2000-luvun alun sukupuolittietoista tasa-arvoa (luku 4.1) sukupuolen sekä tasa-arvon käsitteiden avulla, jonka jälkeen sukupuolittietoista tasa-arvoa vuodesta 2010 eteenpäin (luku 4.2) samojen käsitteiden avulla. Aineiston tarkastelu pohjautuu tutkimuskysymyksiin, jotka ovat esitettynä luvussa 3.1.

4.1 Sukupuolittietoinen tasa-arvo 2000-luvun alkupuolella

2000-luvun alun tutkimustulosten tarkasteluun valikoitui kahdeksan tieteellistä artikkelia sukupuolten tasa-arvosta ja sukupuolittietoisuudesta suomalaisen peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen näkökulmista. 2000-luvun alkupuolella olevat artikkelit on julkaistu ennen vuotta 2010. 2000-luvun alkupuolen tutkimusartikkelit ovat tarkalleen vuodesta 2004 vuoteen 2009.

4.1.1 Sukupuoli

Sukupuoli käsitteenä näyttäytyy 2000-luvun alun tutkimusaineistossa vahvasti dikotomisena jakona tyttöihin ja poikiin. Tutkimusartikkeleissa ei määritellä sukupuolen käsitettä muissa kuin yhdessä artikkelissa, mutta teksteistä voidaan ymmärtää sukupuolikäsite traditionaalisesti kaksijakoisena. Sukupuolten kahtiajakoisuus ilmenee esimerkiksi ”vastakkainen sukupuoli” -termin käytöllä. Kaksijakoisen sukupuolikäsityksen lisäksi yhdestä tekstistä [3] voidaan tunnistaa sukupuolen maskuliinista konstruktiota, jossa miesten toimijuus arvotetaan naisten toimijuuden edelle. Lisäksi yhdessä tutkimusartikkelissa [1] voidaan havaita sukupuolten kahtiajaon kritisointia.

Aineistossa näkyvä sukupuolten vahva kahtiajako ilmentää sukupuolikäsitteen yksipuolista ymmärrystä. Konstruktivistinen sukupuolikäsitys on jo pidemmän aikaa jakanut sukupuolikäsitteen kahteen osa-alueeseen: biologiseen (*sex*) sekä sosiaaliseen (*gender*) sukupuoleen (mm. Lahelma, 1992; Lampela, 1995; Ojala, ym., 2009; Syrjäläinen & Kujala, 2010; Rossi, 2010; Vilkkä, 2010). Lisäksi teoreetikko Judith Butler (2006) on syventänyt sukupuolen *sex/gender* -jaottelua puhumalla sukupuolesta toiminnan kautta muotoutuvana esittämisenä. Kuitenkin tutkimusaineiston perusteella 2000-luvun alkupuolen kasvatustieteellisissä artikkeleissa vain harvoin ilmennetään sitä, että sukupuoli olisi jotain muutakin kuin minä se biologisesti näyttäytyy. Lisäksi tutkimusartikkeleissa ymmärrys sukupuolesta moninaisena ilmiönä näyttää vain harvoin. Toisaalta kahdessa [4, 1] tutkimusartikkelissa määritellään sukupuoli tarkoittamaan sosiaalista ja kulttuurista sukupuolta. Lisäksi toisessa näistä mainittiin myös toiminnallinen ulottuvuus sekä sukupuolen moninaisuus.

Sukupuolten kahtiajakoisuus korostuu tutkimusaineistoissa muun muassa ”tytöt vastaan pojat” -diskurssina. Useammassa tutkimusartikkelissa puhutaan tytöistä ja pojista joukkoina, jotka kilpailevat toisiaan vastaan luoden ”tytöt vastaan pojat” -diskurssia. Useammassa artikkelissa vertaillaan tyttöjä ja poikia, esimerkiksi heidän oppimistuloksiaan tai käyttäytymistään. Toisinaan tämä vertailu muodostaa kilpailuasetelman tyttöjen ja poikien välille. Yhdessä artikkelissa [6] nostetaan esille, kuinka maailma jakautuu kahtia tyttöjen ja poikien välille. Äärimmillään sukupuolten välisiä eroja selitetään biologialla, esimerkiksi aivojen rakenteella tai psykofyysisellä kehityksellä, seuraavaksi esimerkki vastaavasta:

”Yksi selitys on, että poikien keskimäärin olennaisesti myöhemmin alkava ja pitempään jatkuva murrosikä ja sen myötä ilmenevät tunnekuohut sotkevat poikien koulunkäyntiä vielä vuosiluokilla 6–9 loppupuolella, kun taas tytöt keskimäärin varhemmin alkavat olla valmiita toisen asteen koulutukseen.” (Scheinin, 2004, s. 32).

Useammassa aineistossa kuitenkin myös kritisoidaan biologisten erojen avulla sukupuolten välisten erojen selittämistä. Sukupuolten välisiä eroja ei kielletä, mutta muistutetaan siitä, että erot ovat keskimääräisiä lukuja ja myös sukupuolten sisällä hajonta on suurta, ei vain sukupuolten välillä. Seuraavaksi esimerkkejä tästä:

”Poikien ja tyttöjen välillä on kyllä keskimääräistä eroa jossain suhteessa; esimerkiksi psykofyysinen kehitys tapahtuu murrosiässä tytöillä ja pojilla hiukan eri aikataulussa. Joidenkin tutkimusten mukaan tyttöjen ja poikien välillä on tilastollista eroa myös joillakin lahjakkuuden osa-alueilla, mutta ryhmien hajonta on kuitenkin suuri: kun tyttöjen ja poikien ominaisuuksia ja kykyjä mitataan, mittauksen tuloksia sukupuoliryhmittäin kuvaavat jakautumakäyrät menevät paljolti päälletysten. Sukupuolittaiset erot ovat keskimääräisiä ja tilastollisia; niiden pohjalta ei voida tehdä ennustuksia yksilöiden ominaisuuksista ja kyvyistä... Usein arkikeskusteluissa saatetaan väittää, että pojathan kypsyvät hitaammin kuin tytöt ja että pojille on siten lupa tai jopa syytä antaa tasoitusta oppilasarviointissa ja kohdella heitä lempeämmin kurinpitoasioissa. Se ei kuitenkaan ole kestävä argumentti: Keskimääräistä eroa tyttöjen ja poikien murrosiän psykofyysisessä kehityksessä on väkimmästä käyttää oikeutuksena sille, että heidän kognitiivisia suorituksiaan arvioidaan eri kriteereillä tai arkielämän sääntöjä sovelletaan heihin eri ankaruudella – varsinkaan ikätasoilla, joilla murrosikä ei ole vielä ajankohtainen tai enää ajankohtainen!” (Löfström, 2007, s. 89–92).

”PISA:n ja muiden kansainvälisten arviointien lisääntyminen on voimistanut puhetta tytöistä ja pojista yhtenäisinä kategorioina, joiden välisiä keskimääräisiä eroja etsitään ja myös löydetään. Kun tieto ilmoitetaan keskiarvolukuna, eikä esimerkiksi jakaumana, jää piiloon se, että sekä tyttöjen että poikien kesken on suurempia eroja kuin tyttö- ja poikaryhmien välillä.” (Lahelma, 2009, s. 139).

Useammassa tutkimusartikkelissa pohditaan sitä, kuinka opettajat kohtelevat sukupuolen mukaan oppilaita eri tavoin. Lisäksi oppilailta odotetaan erilaista käyttäytymistä sukupuolen mukaan ja heitä ohjataan kehittämään erityyppisiä ominaisuuksia. Neljässä tutkimusaineistossa [1, 2, 4, 8] voidaan nähdä poikapedagogiikan sekä ”pojat ovat poikia” -diskurssin kritisointia. Yksinkertaiset yleistyksset kaikkien poikien pärjäämättömyydestä sekä poikien luontaisesta haluttomuudesta käydä koulua, eivät lähtökohtaisesti auta ketään näistä pojista.

2000-luvun alkupuolen tutkimusaineistosta käy ilmi, että kahtiajakoisen sukupuolikäsityksen lisäksi myös koulu on ymmärretty jo pidemmän aikaa sukupuolittuneena instituutiona. Aineiston mukaan sukupuolittuneisuus näkyy koulun rakenteellisissa sekä arkipäiväisissä asioissa, kuten esimerkiksi siinä, että tietyt tilat ovat vain tietylle sukupuolelle käytössä, tietyillä oppitunneilla on vain tietyn sukupuolen edustajia, oppikirjoissa ja -materiaaleissa esiintyy eniten stereotyyppisiä maskuliinisia mieshahmoja sekä joidenkin aineiden opettajina toimii selvästi enemmän toisen sukupuolen edustajia kuin toisen. Valtaosa 2000-luvun alkupuolen artikkeleista nostaa suuren huolen koulun sukupuolittuneisuuden ympärille esimerkiksi seuraavin tavoin:

"Lasten motorisissa kädentaidoissa ei ole sellaista sukupuolittaista eroa, että neulat ja langat pysyvät vain tyttöjen käsissä ja pojille taas kannattaisi antaa vain vasaran kaltaisia "karkeampia" työvälineitä" (Löfström, 2007, s. 90).

Sen lisäksi, että valtaosa tutkimusaineistosta asettaa jonkinlaisen huolidiskurssin kouluinstituutioiden sukupuolittuneisuuden ympärille, näyttäytyy aineistoissa sukupuolineutraali luonne, niin hyvässä kuin pahassakin. Useammassa aineistossa pidetään sukupuolineutraalia toimintaa tavoitteellisena, minkä perusteella juuri kritisoidaan koulun sukupuolittuneisuutta ja sitä, ettei kouluinstituutioissa toteudu sukupuolineutraalius:

"Käsityönopetus on ohjattu sukupuolineutraaliuteen peruskoulun opetussuunnitelmissa. Käytännössä opetus on kuitenkin sukupuolittunut tekstiilityön ja teknisen työn välisen valinnan seurauksena" (Kokko, 2008, s. 348).

"Virallinen koulupuhe on luonteeltaan sukupuolineutraalia oppilaspuhetta..." (Juutilainen, 2007, s. 137).

Kolmessa artikkelissa [8, 6, 7] voidaan kuitenkin huomata myös sukupuolineutraaliuteen liittyvää kritisointia, vaikkei sitä suoraan kirjoiteta. Ensimmäisessä aineistossa [8] ymmärretään sukupuoli eräänä eron ulottuvuutena, mutta problematisoidaan tyttöjen ja poikien tarkastelu erilaisuuden olettamuksen kautta. Tässä artikkelissa kehoitetaan opettajia pyrkimään tietoisuuteen sukupuolen merkityksistä pystyäkseen purkamaan niihin liittyviä kulttuurillisia oletuksia. Tämä artikkeli on vuodelta 2009 ja siinä sukupuolineutraaliuden sijaan kehoitetaan jo sukupuolitietoisuuteen. Sukupuolitietoisuus näyttäytyy myös toisessa [6] artikkelissa, joka puolestaan on kirjoitettu vuonna 2007. Tässä artikkelissa pidetään sukupuoliherkkää, sukupuolisensitiivistä sekä sukupuolitietoista ajattelua toivottavana oppilaan ohjauksessa. Kuitenkin artikkelin tutkimuksessa on päädytty tulokseen, että oppilaan ohjauksessa vallitsee ennemminkin sukupuolineutraali kuin sukupuolitietoinen ilmapiiri. Tuloksista myös selviää, ettei sukupuolineutraali ilmapiirikään toteudu neutraalisti, vaan sisältäen runsaasti sukupuolittuneita merkityksiä ja vihjeitä. Lisäksi yhdessä artikkelissa [7] sukupuolineutraalia toimintaa kritisoidaan jopa sukupuolisokeudeksi.

4.1.2 Tasa-arvo

Siitä huolimatta, että sukupuolten tasa-arvosta kiistellään ja sitä määritellään eri poliittisilla kentillä jatkuvasti, on se Suomessa hyväksytty yhteiskunnallinen arvo (Kantola ja muut, 2020). Tasa-arvoon pyrkiminen ja sen tärkeys näkyy myös tutkimusaineistoissa. Usein puhuttaessa tasa-arvosta tutkimusaineistoissa viitataan ja jopa perustellaan sitä ja sen tärkeyttä julkisilla asiakirjoilla, kuten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteilla tai tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus laeilla. Valtaosa artikkeleista nostaa esille huolen, että suomalaisessa koulutusjärjestelmässä sukupuolten tasa-arvo ei toteudu. Syyt sekä perustelut sille, minkä takia tasa-arvo ei toteudu, kuitenkin vaihtelevat suuresti.

Scheinin (2004) artikkelissaan [3] vakuuttaa, että suomalainen koulutusjärjestelmä ei kohtele poikia ja tyttöjä tasapuolisesti. Artikkelista voidaan tunnistaa jo mediasta tuttu poikien oppimisen ympärille asetettu huolidiskurssi, mikä osin voi johtua siitä, että tutkimusartikkeli perustuu keskiarvolukemille tyttöjen ja poikien oppimisesta. Artikkelissa ollaan huolissaan poikien keskimääräisesti huonommasta koulumenestyksestä verrattuna tyttöjen keskimääräiseen koulumenestykseen. Scheininin (2004) artikkelissa puhutaan yhtäläisiin oikeuksiin (*equality*) perustuvasta tasa-arvosta. Hänen mukaansa se, että tytöt ja pojat eivät pärjää koulussa keskiarvollisesti yhtä hyvin, viittaa siihen, että suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ei kohdella poikia ja tyttöjä tasapuolisesti:

”Se, että koulunsa aloittaneiden mutta vielä koulukypsien joukossa on huomattavasti enemmän poikia kuin tyttöjä, on tasa-arvonäkökulmasta vähintäänkin pulmallista” (Scheinin, 2004, s. 31).

Kantolan ja muiden (2020) mukaan yhtäläisiin oikeuksiin perustuvan tasa-arvon toteutumattomuus näkyy tänä päivänä ennemminkin sukupuolten palkkaeroissa. Scheininin (2004) artikkelissa huoli sukupuolten yhtäläisestä menestyksestä koulutuksessa ilmentää myös käsitystä tasa-arvosta lopputulosten tasa-arvona. Toki Scheininin ajatus on, että lähtökohtaisesti tytöt ovat etuoikeutetussa asemassa suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Gordon (2004) sekä Lahelma (2003; 2009) artikkeleissaan [1, 2, 8] puolestaan kyseenalaistavat poikien oppimisen ympärille asetetut huolidiskurssit.

Gordonin (2004) mukaan asettamalla tytöt ja pojat vastakkain ja olemalla huolissaan vain poikien oppimisesta unohdetaan muut mahdollisesti vaikuttavat yhteiskunnalliset erot, kuten esimerkiksi etnisyys, sosioekonominen tausta, kulttuuriset erot, vammaisuus sekä seksuaalisuuteen liittyvät erot. Gordonin (2004) artikkelissa voidaan nähdä ymmärrys tasa-arvosta moninaisena tasa-arvona, jossa kyseenalaistetaan sukupuolen dikotomista jakoa sekä nais-mieskäsitteiden yhtenäisyyttä. Lisäksi moninaisella tasa-arvolla pyritään luomaan ymmärrystä muidenkin erojen kuin sukupuolieron huomioimiselle (Kantola ja muut, 2020). Vaikka Gordon ei tekstissään mainitse käsitettä intersektionaalisuus, hän silti puhuu siitä. Gordonin (2004) mukaan poikien oppimisen ympärille nostettu huolidiskurssi sekä tyttöjen keskimääräisesti parempi koulumenestys ovat asettaneet asiantuntijoita arvioimaan uudelleen tyttöjä ja naisia, koulua sekä opettajia. Tällaisissa mielipiteissä kuitenkin helposti jätetään huomioimatta, että niin tyttö- kuin poikakategorioiden sisällä on suurta vaihtelua. Lisäksi puhumalla vain pojista marginalisoidaan ne tytöt, jotka eivät myöskään pärjää koulussa. Siispä Gordon (2004) näkee tärkeänä kysyä: ”Ketkä pojat?”.

Lahelma (2009) artikkelissaan [8] pohtii myös ”yleistä totuutta” poikien huonosta koulumenestyksestä sekä sukupuolien jatkuvaa vertailua. Tyypillisesti sukupuolta käytetään erilaisissa kansainvälisissä mittauksissa sekä opetushallituksen selvityksissä taustamuuttujana, mutta sosiaalista tai kulttuurista taustaa ei joko mitata tai kerrota. Intersektionaalisuuden ulottuvuus jätetään usein ulkopuolelle, jolloin poikien oppiminen asettuu ongelmaksi ja esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten tai sosioekonomisesti matalatasoisten menestystä ei kyseenalaisteta. Tuomalla sukupuolten tasa-arvokeskusteluun intersektionaalisuuden ajatuksen Gordon sekä Lahelma ajattelevat sukupuolten tasa-arvoa moninaisen tasa-arvon näkökulmasta. Kantolan ja muiden (2020) mukaan moninaisella tasa-arvolla pyritään tunnistamaan sukupuolieron lisäksi muitakin eroja, kuten juuri etnisyys, ikä, uskonto, vammaisuus ja niin edelleen.

Poikien ympärille asetetun huolidiskurssin sijaan Lahelma (2003; 2009) pitää koulutuspoliittisesti huolestuttavampana tutkimustulosta, jossa käy ilmi, että tytöt jäävät ulkopuolelle ensisijaisesti pyrkimästään toisen asteen jatko-opintopaikasta selvästi poikia useammin, vaikka heillä keskimääräisesti on paremmat päättöarvosanat. Tutkimusartikkeleissa Lahelma (2003; 2009) pitää

olennaisempaan huomion kiinnittämistä tyttöihin, joiden koulumenestys ei ole hyvää ja joita marginalisoidaan poikien ongelmista puhuttaessa. Artikkeleissa nousee esille myös ajatus siitä, että poikien huonoa koulumenestystä pyritään usein selittämään milloin naisopettajilla ja milloin poikien kouluun soveltamattomuudella, kun taas tyttöjen huonoa koulumenestystä pidetään osoituksena kyvyttömyydestä. Samoin kuten tyttöjen hyvä koulumenestys tulkitaan ahkeruudeksi tai opettajien miellyttämiseksi, tulkitaan poikien hyvä menestys lahjakkuudeksi.

Moninaisen tasa-arvokäsitteen lisäksi Lahelman (2003; 2009) artikkeleissa voidaan nähdä ymmärrys tosiasiallisesta eli lopputulosten tasa-arvosta, radikaalista tasa-arvosta sekä liberaalista tasa-arvosta. Hollin (2012, s. 76) mukaan lopputulosten tasa-arvo pitää sisällään ajatuksen siitä, että alun perin erilaisista lähtökohdista olevat voivat saavuttaa samat lopputulokset. Kalalahden ja Varjon (2012) mukaan radikaali tasa-arvo voidaan nähdä lopputulosten tasa-arvona, joka ikään kuin viittaa tasa-arvon maksimaaliseen toteutumiseen. Heidän mukaansa liberaalilla tasa-arvolla pyritään yhtäläisten mahdollisuuksien lisäksi myös oikeudenmukaisiin mahdollisuuksiin, millä voidaan tarkoittaa oppilaiden välisten erojen tasoittamista esimerkiksi tukiopetuksella. Toisin kuin Sheinin (2004), Lahelma (2003; 2009) ei ajattele tyttöjen olevan lähtökohtaisesti etuoikeutetussa asemassa, ennemmin jopa päinvastoin. Toki Lahelman (2003; 2009) artikkeleissa ymmärrys intersektionaalisuudesta sekä moninaisesta tasa-arvosta antaa olettaa, että artikkeleissa ymmärretään, etteivät kaikki tytöt tai kaikki pojat ole yhtenäinen joukko.

Lahelma (2003; 2009) näkee selvän yhteyden sukupuolittuneen koulun sekä työelämän segregaaation välillä. Suurempi osa tytöistä jää haluamansa jatko-opiskelupaikan ulkopuolelle siitä huolimatta, että heillä keskimäärin on poikia paremmat kouluarvosanat. Lahelman (2003; 2009) mukaan koulutusjärjestelmässä on rakenteellisia elementtejä, jotka asettavat miehet etuoikeutetumpaan asemaan koulutukseen pääsyyssä huolimatta keskimäärin naisia heikommista koulutussaavutuksista. Huomattavin rakenteellinen elementti nähdään sukupuolittuneissa koulutusvalinnoissa, jolloin pääasiassa naiset kilpailevat toistensa kanssa naisvaltaisille aloille tyypillisesti korkeilla arvosanoilla. Lisäksi palkkauksessa nähdään suuria eroja sukupuolen mukaan jakautuneilla aloilla. Naisten palkkaus on keskimääräisesti selvästi matalampi,

vaikka keskimääräisesti naisten koulutustaso on korkeampi. Kantolan ja muiden (2020) mukaan naisten ja miesten alojen eritasoinen arvostus sekä arvotus toimii hyvänä esimerkkinä rakenteellisesta epätasa-arvosta. Lahelman (2003) mukaan huono koulumenestys merkitsee siis suurempaa uhkaa jäädä kokonaan koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle nuorille naisille kuin nuorille miehille. Poikien keskimääräisesti heikompaa koulumenestystä ei voida tarkastella tasa-arvokysymyksenä tästä näkökulmasta katsottuna.

Intersektionaalisuus ei käsitteenä ilmene yhdessäkään 2000-luvun alkupuolen tutkimusartikkelissa, mutta toki käsite on tasa-arvokeskustelussa vielä jokseenkin uusi. Intersektionaalisuuden ajatus sekä kritiikki, josta käsite kumpuaa, toistuvat artikkeleissa useaankin otteeseen. Esimerkiksi Lahelma (2009) kyseenalaistaa sukupuolten tyttö-poika-kategorisoinnin. Kantolan ja muiden (2020) mukaan on olemassa eroja, jotka leikkaavat sukupuolta tuottaen marginaalisuuksia sekä etuoikeutettuja asemia, joiden ymmärtäminen on mahdotonta tutkimalla vain sukupuolta. Myös Juutilainen (2007), Lehtonen (2007), Löfström (2007) ja Kokko (2008) kyseenalaistavat kategorisia malleja maskuliinisista pojista ja feminiinisestä tytöistä ja siitä, kuinka jokaista tyttöä ja poikaa kohdellaan samaan muottiin kuuluvana.

4.2 Sukupuolittietoinen tasa-arvo 2010-luvusta eteenpäin

Vuodesta 2010 eteenpäin tutkimustulosten tarkasteluun valikoitui kahdeksan tieteellistä artikkelia sukupuolten tasa-arvosta ja sukupuolittietoisuudesta suomalaisen peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen näkökulmista. Artikkelit ovat kaikki julkaistu vuodesta 2010 eteenpäin. Tutkimusartikkelit on julkaistu tarkalleen vuodesta 2010 vuoteen 2020.

4.2.1 Sukupuoli

Vuodesta 2010 eteenpäin olevissa tutkimusartikkeleissa voidaan nähdä edelleen sukupuolen vahva kahtiajako. Useammassa tutkimusartikkeleissa ei suoranaisesti määritellä sukupuolen käsitettä, mutta teksteistä voidaan ymmärtää sukupuolen käsite traditionaalisesti kaksijakoisena. Kuten 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa niin myös näissä tutkimusartikkeleissa sukupuolten

kahtiajakoisuus ilmenee esimerkiksi ”vastakkainen sukupuoli” -termin käytöllä seuraavin tavoin:

”Usein hyvin koulussa menestyvä, hiljaiseksi luokiteltu poika ei edusta nuorten silmissä tyypillistä tai ideaalista maskuliinisuutta eikä vaikuta vastakkaisen sukupuolen silmissä houkuttelevalta vaan määrittyy helposti ”nörtiksi”. (Lepistö, 2010, s.47).

Yhdessä vuonna 2010 julkaistussa tutkimusartikkelissa [11] on tutkittu koulun teksteistä ilmenevän kolmenlaista ymmärrystä sukupuolesta. Tämän tutkimusartikkelin mukaan koulussa sekä koulun teksteissä sukupuolen käsite ymmärretään maskuliinisenä konstruktiona, jossa miesten toimijuus asettuu etusijalle, selkeänä kahtiajakona sekä yksiulotteisen, kahtiajakoisen ja maskuliinisen sukupuolen rikkomisena. Kolmessa tutkimusartikkelissa [13, 15, 16] voidaan selvästi erottaa ymmärrys sukupuolesta moninaisena käsitteenä sisältäen sosiaalisen sekä biologisen, mutta myös toimintaan perustuvat ulottuvuudet. Näissä artikkeleissa ymmärretään konstruktivistisen sukupuolikäsityksen tavoin sukupuolikäsitteen jakautuminen biologiseen (*sex*) sekä sosiaaliseen (*gender*) sukupuoleen (mm. Lahelma, 1992; Lampela, 1995; Ojala, ym., 2009; Syrjäläinen & Kujala, 2010; Rossi, 2010; Vilkka, 2010). Lisäksi artikkeleissa ymmärretään Butlerin (2006) tavoin myös sukupuolen muotoutuvan toiminnan kautta. Näistä artikkeleista kuitenkin jokaisessa mainitaan, ettei sukupuolen moninaisuus vielä näyttäyty suomalaisessa koulutusjärjestelmässä, vaan esimerkiksi peruskoulussa käytänteet ovat edelleen sukupuoliittuneita ja näin ollen luovat dikotomista tyttö-poika-asetelmaa.

Laihon (2013) tutkimusartikkelissa [13] pohditaan myös sukupuolen tarkastelua intersektiona, jolloin sukupuoli ymmärretään osana moninaisia eroja sekä siinä kaksijakoisesta sukupuolikäsitteestä luovutaan. Tutkimusartikkelin mukaan sukupuoli intersektiona haastaa koulutuksen tasa-arvotarkasteluja. Huomioidessa myös muita erojen ulottuvuuksia sukupuolen merkitys koulutuksessa muodostuu uudelleen. Artikkelin mukaan oppilaiden luokittelu ainoastaan sukupuolen perusteella muodostaa ilmiötä, jossa vain pojat ovat koulutuksessa altavastajaan asemassa, eivätkä esimerkiksi maahanmuuttajataustaiset tai sosioekonomisesti heikommat oppilaat.

Vuodesta 2010 eteenpäin sukupuolen moninaisuus näyttäytyy tutkimusartikkeleissa jo selvemmin. Bergin ja Kokkosen (2020)

tutkimusartikkelissa käsitellään sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä peruskoulussa, jolloin sukupuolikäsitteen ymmärrys näyttäytyy selvästi moninaisena. Osassa tutkimuksista nousee siis selvästi esiin sukupuolen moninaisuus, mutta näissä artikkeleissa nousee esiin myös, kuinka koulumaailmassa ei olla päästy eroon sukupuolten dikotomiasta ja ettei sukupuolten moninaisuus näyttäydy koulumaailmassa.

Sukupuolten kahtiajakoa ilmentää ”tytöt vastaan pojat” -diskurssi, jota nähdään myös 2010 vuodesta eteenpäin olevissa tutkimusartikkeleissa. Tosin kilpailuasetelmaa tyttöjen ja poikien välillä esiintyy vähemmän kuin 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa, ja esimerkiksi tyttöjen ja poikien välistä vertailua oppimistuloksista pyritään purkamaan ajatuksella, että niin tyttöjen kuin poikien sisällä hajonta ja erot ovat suurempia kuin niiden välillä. Kuten 2000-luvun alun tutkimusaineistossa, niin myös vuodesta 2010 eteenpäin olevissa tutkimusartikkeleissa usein problematisoidaan sukupuolittunutta koulutusjärjestelmää. Samoin kuin 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa, myös uudemmissa nähdään suora yhteys sukupuolittuneella kouluinstituutiolla työelämän segregatioon. Useammassa artikkelissa nostetaan osasyiksi työelämän segregatiolle yksiselitteiset käsitykset sekä niihin pohjautuvat normatiiviset oletukset tyttöjen ja poikien kykyjen ja ominaisuuksien eroista, jotka puolestaan pienentävät nuorten tilaa tehdä omia valintoja omista vahvuuksista ja intresseistä koskien koulutusta ja ammatinvalintaa.

Tutkimusartikkeleissa pidetään ongelmana koulujärjestelmän sukupuolittuneisuutta. Tähän liittyen artikkeleissa nousee esiin sukupuolineutraaliuteen liittyvää kritisointia. Aineistoissa ymmärretään koulun sukupuolittunut luonne, mutta korostetaan koulun pyyhkivän ongelmansa sukupuolittuneisuudesta maton alle korostamalla sukupuolineutraalia-ajattelua. Ennen 2016 julkaistut artikkelit kritisoivat opetussuunnitelmien sukupuolineutraalia luonnetta esimerkiksi näin:

”Opettajat uskovat kohtelevansa oppilaita yksilöinä sukupuolta huomioimatta eivätkä kanna huolta sukupuolten välisestä tasa-arvosta matematiikan opetuksessa.” (Lepistö, 2010, s. 41).

”Opetussuunnitelmien tasolla ja myös koulutuksen käytännöissä sukupuolineutraalisuutta on pidetty tasa-arvona eli on koettu, että molempia sukupuolia kohdellaan samalla tavalla, kun sukupuolta ei nosteta esiin, vaan ollaan neutraaleja. Analysoimani dokumentit korostavat kuitenkin

sukupuolineutraaliuden ongelmallisuutta tasa-arvon tavoittelun lähtökohtana. Sukupuolineutraalius tai jopa sukupuolisokeus nähdään käytäntönä, joka saattaa asettaa eri sukupuolten edustajat erilaiseen asemaan". (Laiho, 2013, s. 37).

Lisäksi myös uuden perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) jälkeen sukupuolineutraalin koulumaailman sekä koulutuksen kritisointi jatkuu:

"Yhteiskuntaoppi on ollut yllä kuvatulla tavalla melko "sukupuolineutraali" oppiaine kokonaisuutena... Opetus ja oppikirjat saattavat kuitenkin myös uusintaa vaikkapa sukupuoleen liittyviä uskomuksia ja asenteita tavalla, joka on omiaan kapeuttamaan tätä orientaatiota." (Löfström, 2019, s. 38–39).

Useammassa tutkimusartikkelissa pohditaan sukupuolittuneen koulutusjärjestelmän lujuutta. Koulutusjärjestelmän lisäksi myös kasvatus, kotoa saadut mallit, kulttuurilliset ja historialliset perinteet pitävät yllä sukupuolittuneisuuden luonnollisuutta. Esimerkiksi vanhempien mielipiteet ovat voineet pitkään vaikuttaa lapsen valintaan siitä, kumpaan valinnaiseen käsityöhön lapsi syventyy. Sukupuolittuneessa koulutusjärjestelmässä sukupuolet ymmärretään monesti kahtiajaon kautta, jolloin helposti päädytään ajattelemaan, että kaikki tytöt ovat keskenään yhtenäinen joukko ja samoin kaikki pojat. Kuten 2000-luvun alun useammassa tutkimusartikkelissa, myös vuodesta 2010 eteenpäin olevissa artikkeleissa voidaan nähdä poikien oppimisen ympärille asetetun huolidiskurssin kyseenalaistusta. Yhdessä tutkimusartikkelissa [11] pohditaan, kuinka opettajien huoli poikien lukemattomuudesta voi johtaa jopa siihen, että päädytään kangistamaan kaikki pojat samanlaisiksi maskuliineiksi ja tarjotaan heille kirjavaihtoehtoja, jotka ylläpitävät sekä uusintavat ihannetta, jossa poika on hyvä vain maskuliinisena. Kuitenkin Vilkan (2010, s. 17) mukaan yksiselitteisesti maskuliiniseksi mieheksi tai feminiiniseksi naiseksi vain harva täysin identifioituu. Valtaosa tutkimusartikkeleista 2010-luvusta eteenpäin pitää tavoiteltavana sukupuolitietoisuutta, kuten perusopetuksen uusin opetussuunnitelma (2014), ja kuten Laiho (2013) tutkimusartikkelissaan toteaa:

"...sukupuolineutraaliudesta tasa-arvon tavoittelun lähtökohtana halutaan sanoutua irti." (Laiho, 2013, s. 39).

4.2.2 Tasa-arvo

Sukupuolten tasa-arvo näyttäytyy jokaisessa vuodesta 2010 eteenpäin olevassa tutkimusartikkelissa jollain tapaa. Laihon (2013) tutkimusartikkelissa nostetaan esille, kuinka politiikan taso toimii yhtenä tärkeänä ulottuvuutena tasa-arvon määrittelyssä ja edistämisessä koulutuksessa. Esimerkkeinä toimivat lainsäädäntö, hallitusohjelmat sekä opetussuunnitelmat. Laihon (2013) mukaan politiikka ehdollistaa ja toimii perusedellytyksenä sukupuolten tasa-arvon huomioimiselle sekä oikeuksien legitimoimiselle. Se ei kuitenkaan yksinomaan riitä tasa-arvon toteutumiseksi.

Tasa-arvo on ymmärretty tutkimusartikkeleissa useammalla eri tavalla tasa-arvokäsitteen ollessa hyvin moninainen. Lepistön (2010) sekä Marjasen (2014) artikkeleissa pohditaan käsityön opetusta tasa-arvon näkökulmasta. Artikkeleissa voidaan nähdä ymmärrys uusliberalistisesta tasa-arvokäsityksestä puhuttaessa perusopetuksen käsityön opetuksessa annettavasta valinnanmahdollisuudesta. Lepistö (2010) sekä Marjanen (2014) kyseenalaistavat valinnanmahdollisuuden toimivuutta käsityön opetuksessa. Heidän mukaansa oppilas syventää tällöin osaamistaan vain toisessa käsityön oppisisällön alueessa, jolloin jää hyödyntämättä käsityön opiskelun kokonaisvaltainen kehittämismahdollisuus. Lisäksi Lepistö (2010) pohtii, millä perusteella valinnat tehdään. Kalalahden ja Varjon (2012) mukaan yksilöiden valinnanvapautta korostamalla siirretään helposti vastuu tasa-arvon toteutumisesta yksilöille.

Laiho (2013) tutkimusartikkelissaan näkee jatkumon tasa-arvon ymmärtämisestä koulutuksessa. Hänen mukaansa aluksi tasa-arvoa korostettiin ikään kuin samanlaisuutena (*equality*), jonka jälkeen siirryttiin erilaisuuden painottamiseen (*difference*), josta päädyttiin sukupuolen ja tasa-arvon moninaisuuden ymmärtämiseen (*diversity*). Moninaisen tasa-arvon ymmärrys näyttäytyy esimerkiksi Bergin ja Kokkosen (2020) tutkimusartikkelissa, jossa käsitellään sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen kokemuksia liikunnan opetuksessa. Moninaisella tasa-arvolla tarkoitetaan sukupuolen kahtiajaon sekä nais- ja mieskäsitteiden yhtenäisyyden kyseenalaistamista (Kantola ja muut, 2020). Bergin ja Kokkosen (2020) tutkimusartikkelin mukaan moninainen tasa-arvo ei vielä pääse toteutumaan suomalaisessa peruskoulussa esimerkiksi

vahvan sukupuolittuneen luonteen takia. Tämän takia Laiho (2013) nostaa artikkelissaan sukupuolen moninaisuuden tuovan myös haasteita tasa-arvon määrittelylle koulutuksessa. Kouluinstituutiot ovat hänen mukaansa vahvasti heteronormatiivisia sekä sukupuolittuneita, mikä vaikeuttaa moninaisen tasa-arvon toteutumista.

Laiho (2013) lisäksi kyseenalaistaa tutkimusartikkelissaan määrällisten keskiarvolukemien tarkastelua sukupuolten välillä. Hänen mukaansa keskiarvolukemilla pyritään vain lopputulosten tasa-arvoon. Määrällisillä keskiarvolukemilla pystytään näyttämään sukupuolten tasa-arvon näkyvissä olevaa edistymistä koulutuksessa. Samanaikaisesti keskiarvolukemilla syrjäytetään olemassa olevia syrjinnän mekanismeja sekä ongelmia. Määrällisten keskiarvolukemien sekä lopputulosten tasa-arvon näkökulmasta intersektionaalisuutta ei huomioida.

Intersektionaalisuus näyttäytyy useammassa tutkimusartikkelissa ymmärryksenä siitä, että sukupuolen lisäksi on monia muita tekijöitä, jotka vaikuttavat tasa-arvoon, kuten esimerkiksi etnisyys, ikä, vammaisuus ja niin edelleen. Useimmiten tutkimusartikkeleissa, joissa huomioidaan muutkin vaikuttavat tekijät, käytetään tasa-arvokäsitteen rinnalla käsitettä yhdenvertaisuus. Muun muassa Holli (2012) sekä Kantola ja muut (2012) ovat määritelleet, kuinka Suomessa julkisissa keskusteluissa tasa-arvokäsitteellä usein viitataan erityisesti sukupuolten tasa-arvoon. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi se, että lainsäädännössä tasa-arvolaki koskee nimenomaan sukupuolten tasa-arvoa. Hollin (2012) sekä Kantolan ja muiden (2012) mukaan sen sijaan yhdenvertaisuuskäsite jo itsessään tunnistaa myös muut eriarvoistavat tekijät, kuten juuri vammaisuuden, uskonnon, etnisyyden ja niin edelleen. Ainoastaan yhdessä artikkelissa [13] käytettiin itse termiä intersektionaalisuus. Kantolan ja muiden (2020) mukaan intersektionaalisuuden jäädessä tasa-arvokeskusteluissa huomiotta, käsitys sukupuolesta sekä tasa-arvosta jää puutteelliseksi.

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa tarkastelin sukupuolittietoisien tasa-arvon näyttäytymistä suomalaisen peruskoulun sekä toisen asteen koulutuksen näkökulmista 2000-luvulla. Tutkielmassa tarkasteltiin sukupuolittietoista tasa-arvoa ennalta määritellyn käsitejärjestelmän valossa kahtena eri aikakautena; 2000-luvun alkupuolella sekä vuodesta 2010 eteenpäin. Tässä osiossa pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini luoden laaja-alaista kokonaiskuvaa saamieni tulosten sekä viitekehyksen pohjalta. Lopuksi tarkastelen vielä tutkielman luotettavuutta, eettisyyttä sekä mahdollisia jatkotutkimusmahdollisuuksia.

5.1 Tutkimustulosten pohdintaa ja johtopäätökset

Tutkimustulokset osoittavat, että ymmärrys sukupuolittietoisesta tasa-arvosta on ollut suuren muutoksen keskellä 2000-luvulla. Jo itsessään käsitteet sukupuolesta sekä tasa-arvosta ovat 2000-luvulla moninaistuneet. Muutosta edustaa esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014). Vuonna 2016 otettiin käyttöön perusopetuksessa uusi opetussuunnitelma. Uudessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014) opetus määritellään lähestymistavaltaan sukupuolittietoiseksi ja sukupuolen moninaisuutta ymmärtäväksi sekä sen tietoutta lisääväksi, kun taas aikaisempi perusopetuksen opetussuunnitelma (2004) johdatteli peruskoulua sukupuolineutraaliuteen. Tämä muutos nähdään myös kasvatusalan artikkeleissa 2000-luvulla muutoksena sukupuolineutraaliudesta sukupuolittietoisuuteen.

Yhteiskunnan muutoksesta huolimatta edelleen monet rakenteelliset tekijät tuottavat kahtiajakoa tyttöjen ja poikien välille. Ymmärrys sukupuolesta moninaisena käsitteenä sisältäen biologisen, sosiaalisen, toiminnan kautta muotoutuvan sukupuolen sekä sukupuoli-identiteetin ei suuresti näydy 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa. 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa sukupuoli näyttää vahvasti dikotomisena jakona tyttöihin ja poikiin. Dikotomiaa ilmentää

tutkimusartikkeleissa käsitteen ”vastakkainen sukupuoli” käyttö sekä vahva ”tytöt vastaan pojat” -diskurssi, jossa jatkuvasti vertaillaan tyttöjä ja poikia. Rossin (2003, s. 23) mukaan sukupuolten kahtiajako sekä geneettinen determinismi näyttäytyvät ihmisten käsityksissä sukupuolesta esimerkiksi ajatuksena eri sukupuolten toimintatavoista. Termillä ”vastakkainen sukupuoli” ilmennetään ajatusta sukupuolista jyrkästi toisistaan eroavina sekä vastakkaisina (Rossi, 2003, s. 23). Lisäksi oletettavasti sukupuolten juridinen jako naisiin ja miehiin vaikuttaa ajatukseen sukupuolesta kahtiajakona.

2000-luvun tutkimusartikkeleissa ainoastaan yhdessä, joka kuitenkin on kirjoitettu jo vuonna 2004, voidaan nähdä kaksijakoisen sukupuolikäsityksen kritisointia. Valtaosassa 2000-luvun alun tutkimusartikkeleista sukupuolikäsitys näyttää hyvin yksipuolisena. 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa annetaan ymmärtää sukupuolikäsitys usein biologian kautta. Kuitenkin kahdessa tutkimusartikkelissa voidaan nähdä ymmärrys sosiaalisesta sukupuolesta, sekä lisäksi toisessa tutkimusartikkelissa myös ymmärrys sukupuolesta toiminnan kautta. Ymmärrys moninaisesta sukupuolesta on jo ollut olemassa 2000-luvun alun Suomessa, mutta se näyttää harvoin.

Lähes jokaisessa 2000-luvun alun tutkimusartikkelissa koulu ymmärretään sukupuolittuneena, mikä näyttää niin rakenteina kuin arkipäiväisinä tekoina. Sukupuolittuneisuus näyttää esimerkiksi siinä, että tietyt tilat ovat vain tietyille sukupuolelle käytössä, tietyillä oppitunneilla on vain tietyn sukupuolen edustajia, oppikirjoissa ja -materiaaleissa esiintyy eniten stereotyyppisiä maskuliinisia mieshahmoja sekä joidenkin aineiden opettajina toimii selvästi enemmän toisen sukupuolen edustajia kuin toisen. Lisäksi sukupuolittuneisuus näyttää siinä, että sukupuolen mukaan oppilaita kohdellaan eri tavoin, heiltä odotetaan eri asioita sekä heitä ohjataan kehittämään erityyppisiä ominaisuuksia. Samaan aikaan 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa ymmärretään sukupuolen käsite hyvin yksipuolisena ja kahtiajakoisena, mutta kritisoidaan sukupuolittunutta suomalaista koulutusjärjestelmää. Tätä ristiriitaa vahvistaa ajatus sukupuolineutraaliudesta tasa-arvona.

2000-luvun alun tutkimusartikkeleista valtaosassa sukupuolineutraalia koulutusjärjestelmää pidetään tavoiteltavana. Tämä osin voi johtua siitä, että aikaisemmassa perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2004) peruskoulua on johdateltu sukupuolineutraaliuteen. Kuitenkin myös sukupuolineutraalia

luonnetta kritisoidaan 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa. Nämä artikkelit, joissa sukupuolikäsitteen ymmärrys näyttäyty moninaisempana, kritisoivat koulutusjärjestelmän sukupuolineutraalia luonnetta. Näissä tutkimusartikkeleissa nostetaan esiin tavoiteltavana asiana sukupuolitietoisuus.

Tasa-arvo on suomalaisessa yhteiskunnassa yleisesti hyväksytty ja tavoiteltava arvo (Kantola ja muut, 2020). Valtaosassa 2000-luvun alun tutkimusartikkeleista näyttäyty huoli sukupuolten tasa-arvon toteutumattomuudesta. Syyt sekä perustelut sille, minkä takia tasa-arvo suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ei toteudu, kuitenkin vaihtelevat usein myös sen mukaan, miten tasa-arvo on käsitteenä ymmärretty. Lopputulosten tasa-arvon näkökulmasta päädytään huoleen poikien koulumenestyksestä, kun taas moninaisen tasa-arvon näkökulmasta ollaan ennemminkin huolissaan maahanmuuttajataustaisista tai työväenluokkaisista oppilaista. Artikkeleissa, joissa sukupuolen käsite ymmärretään moninaisena, näyttäytyi myös tasa-arvon ymmärrys moninaisen tasa-arvon kautta. Intersektionaalisuuden käsitettä ei mainita yhdessäkään 2000-luvun alun tutkimusartikkelissa, mutta ajatus, josta käsite kumpuaa, on nähtävissä.

Tutkimustulosten mukaan sukupuolitietoinen tasa-arvo näyttäyty suomalaisessa peruskoulussa ja toisen asteen koulutuksessa 2000-luvun alkupuolella vähäisenä. Tämän tutkielman tulosten pohjalta voidaan sanoa, että sukupuolitietoisuuden ymmärrys 2000-luvun alkupuolella koulutuksessa on ollut vielä vähäistä. Sukupuolitietoisuuden sijaan useammassa artikkelissa pidetään sukupuolineutraaliutta tasa-arvona. Niissä tutkimusartikkeleissa, joissa sukupuolitietoisuus mainitaan, ymmärretään se sukupuolirajoja rikkovana, moninaisuutta korostavana sekä ymmärrystä lisäävänä toimintana.

Vuodesta 2010 eteenpäin olevat tutkimusartikkelit osoittavat, että ymmärrys moninaisesta sukupuolesta ei ole vielääkään täysin toteutunut. Tutkimustulokset osoittavat, että valtaosassa tutkimusartikkeleita voidaan edelleen nähdä vahva dikotomia tyttöjen ja poikien välillä. Kuitenkin useammassa tutkimusartikkelissa ymmärretään sukupuoli käsitteenä konstruktivistisen sukupuolikäsityksen tavoin jakona biologiseen (*sex*) sekä sosiaaliseen (*gender*) sukupuoleen. Lisäksi artikkeleissa ymmärretään Butlerin (2006) tavoin myös sukupuolen muotoutuvan toiminnan kautta. Näistä artikkeleista kuitenkin jokaisessa mainitaan, ettei sukupuolen moninaisuus vielä näyttäydy suomalaisessa koulutusjärjestelmässä,

vaan esimerkiksi peruskoulussa käytänteet ovat edelleen sukupuolittuneita ja näin ollen luovat dikotomista tyttö-poika-asetelmaa. Lisäksi yhdessä tutkimusartikkelissa tuodaan ilmi ajatus sukupuolesta intersektiona, jolloin sukupuoli ymmärretään osana moninaisia eroja. Ajatukseen sukupuolesta intersektiona sisältyy lisäksi ajatus kaksijakoisen sukupuolikäsitteen luopumisesta. Erona 2000-luvun alun tutkimusartikkeleihin, 2010-luvusta eteenpäin olevissa tutkimusartikkeleissa sukupuolikäsite ymmärretään moninaisena useammin.

Kuten 2000-luvun alun tutkimusaineistossa, myös vuodesta 2010 eteenpäin olevissa tutkimusartikkeleissa usein problematisoidaan sukupuolittunutta koulutusjärjestelmää. Tähän liittyen artikkeleissa nousee esiin sukupuolineutraaliuteen liittyvää kritisointia. Aineistoissa ymmärretään koulun sukupuolittunut luonne, mutta korostetaan koulun pyyhkivän ongelmansa sukupuolittuneisuudesta maton alle korostamalla sukupuolineutraalia-ajattelua. Samoin kuin 2000-luvun alun tutkimusartikkeleissa, myös uudemmissa tutkimusartikkeleissa nähdään suora yhteys sukupuolittuneella kouluinstituutiolla työelämän segregatioon. Poistamalla tai jättämällä huomioimatta sukupuolet ja niiden vaikutukset sekä merkitykset ei välttämättä päädytä tasa-arvoon, vaan ennemminkin helppoon ratkaisuun sekä tietynlaiseen utopiaan tasa-arvosta.

Tulokset osoittavat, että tasa-arvo on ymmärretty tutkimusartikkeleissa useammalla eri tavalla tasa-arvokäsitteen ollessa hyvin moninainen. Yhdessä tutkimusartikkelissa nousee esiin tasa-arvokäsitteen ymmärryksen muutos suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Laihon (2013) mukaan aluksi tasa-arvoa korostettiin ikään kuin samanlaisuutena (*equality*), jonka jälkeen siirryttiin erilaisuuden painottamiseen (*difference*), josta päädyttiin sukupuolen ja tasa-arvon moninaisuuden ymmärtämiseen (*diversity*). Kuitenkin useammassa tutkimusartikkelissa nousee esiin ajatus siitä, että moninainen tasa-arvo ei vielä pääse toteutumaan suomalaisessa peruskoulussa tai toisen asteen koulutuksessa esimerkiksi vahvan sukupuolittuneen luonteen, heteronormatiivisuuden sekä jatkuvan keskiarvolukemien vertailun takia. Keskiarvolukemilla esimerkiksi tyttöjen ja poikien oppimistuloksia vertaillaessa korostetaan lopputulosten tasa-arvoa, jolloin jää huomioimatta intersektionaalisuuden ulottuvuus.

Tutkimustulokset osittavat, että vuodesta 2010 eteenpäin olevissa tutkimusartikkeleissa intersektionaalisuus näyttäytyy ymmärryksenä siitä, että sukupuolen lisäksi on monia muita tekijöitä, jotka vaikuttavat tasa-arvoon, kuten esimerkiksi etnisyys, ikä, vammaisuus ja niin edelleen. Ainoastaan yhdessä tutkimusartikkelissa käytettiin itse termiä intersektionaalisuus. Vuodesta 2010 eteenpäin olevissa tutkimusartikkeleissa sukupuolen moninaisuus näyttäytyy ymmärrettynä, mutta artikkeleiden mukaan suomalaisessa koulujärjestelmässä ei toteudu ymmärrys sukupuolesta moninaisena. Lisäksi tutkimustuloksista ilmenee, että jos sukupuolen käsitettä ei ymmärretä moninaisena, niin harvoin tasa-arvon käsitettäkään silloin ymmärretään moninaisena.

Tutkimustulokset osoittavat, että 2000-luvulla on tapahtunut kehitystä sukupuolittietoisien tasa-arvon suhteen. Ymmärrys moninaisesta sukupuolesta sekä tasa-arvon moninaisista ulottuvuuksista on lisääntynyt 2000-luvun alusta tähän päivään. Vahvasti sukupuolittunutta koulutusjärjestelmää on kritisoitu vuosikymmeniä, mutta muutos kohti yhdenvertaisempaa sekä moninaisuutta korostavaa koulutusjärjestelmää tapahtuu hitaasti. Tämä hidas muutos ilmenee myös Lahelman (2011) tutkimuksissa. Tämän tutkielman tutkimustulokset osoittavat, että tieteellisissä tutkimusartikkeleissa sukupuolineutraalia ajattelua ei pidetä enää tasa-arvona. Tutkimusartikkeleissa käy kuitenkin ilmi, ettei koulumaailmassa sukupuolittietoisuus siitä huolimatta vielä toteudu.

Tutkielmassa sukupuolen sekä tasa-arvon moninaiset käsitteet sitoutuvat vahvasti toisiinsa. Tutkimus luo ajallista kokonaiskuvaa sukupuolikäsitteen sekä tasa-arvokäsitteen ymmärryksestä sekä sukupuolittietoisien tasa-arvon kehityksestä. Tämä tutkimus täydentää aikaisempia tutkimuksia suomalaisen koulutusjärjestelmän kahtiajakoisuudesta. Esimerkiksi Elina Lahelma on tutkinut paljon suomalaisen koulutusjärjestelmän sukupuolittuneisuutta sekä 2000-luvulla kehittyvää sukupuolittietoisuutta. Lahelman (2011) artikkelissa ”*Gender Awareness in Finnish Teacher Education: an Impossible Mission?*” hän nostaa esiin pitkään kestäneen huolen koulutusjärjestelmän sukupuolittuneisuudelle. Lahelma (2011) pohtii ovatko useat, mutta lyhyet ja pienirahoitteiset tasa-arvohankkeet lahjoittajille halpa tapa osoittaa poliittista kiinnostusta ilman, että tarvitsee huolehtia todellisista muutoksista.

Näiden tutkimustulosten valossa minua vielä mietityttää, tulemmeko koskaan pääsemään irti dikotomisesta sukupuolikäsityksestä sekä

toiminnassamme ymmärtämään sukupuolikäsitetä moninaisena, minkä myötä myös sisäistämään moninaista tasa-arvoa. Erilaisia tasa-arvoprojekteja ja -hankkeita suomalaisessa koulutusjärjestelmässä on tehty viimeisten vuosikymmenten aikana paljon. Niistä huolimatta tutkimustulokset osoittavat pitkälti, ettei muutosta tapahdu tai sitä tapahtuu hyvin hitaasti. Tasa-arvon toteutumattomuudesta koulutuksessa on syytetty opettajia, tyttöjä sekä koulujen rakenteellisia käytäntöjä, kuten liikunnan ja käsityön sukupuolijakoja. Näyttää siltä, että geneettinen determinismi sekä sukupuolten kaksijakoisuus ovat syvälle lujittuneita ajatusmalleja. Pohdin, tarvitseeko yhteiskuntamme kenties täysin ontologiselta tasolta lähtevän ajatusmaailman muutoksen sukupuolten kahtiajakoon.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus

Välttääkseen virheitä, on hyvä arvioida tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tämä kandidaatintutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jossa analyysimenetelmänä toimii teorialähtöinen sisällönanalyysi. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus sekä teorialähtöinen sisällönanalyysi olivat metodeina ja menetelminä minulle uusia. Tarkasteltaessa laadullista tutkimusta nousee esiin totuus ja objektiivisuus (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Olen tässä tutkielmassa pyrkinyt luomaan objektiivisesta näkökulmasta totuudenmukaista kokonaiskuvaa sukupuolittietoisesta tasa-arvon kehityksestä. Teoreettisessa sisällönanalyysissä käytin kokoamaani aikaisempaan tietoon perustuvaa käsitejärjestelmää, jolloin roolini tutkijana oli melko aktiivinen. Kokoamastani käsitejärjestelmästä on voinut jäädä pois erilaisia ulottuvuuksia käsitteiden laajuuden sekä erityisen moninaisen ulottuvuuden takia. Toisaalta tätä rajausta voi pitää hyvinkin tärkeänä kandidaatintutkielman luonteen osalta.

Tutkimuksen aineisto sisältää 16 tieteellistä tutkimusartikkelia, jotka koskevat kaikki suomalaisen peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen sukupuolittietoisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Näkökulmassa pysymiseksi näistä artikkeleista on tehty aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit määrittävä taulukko (liite 1). Aineisto sisältää monipuolisia, niin kvalitatiivisia kuin kvantitatiivisia, mielestäni aiheelle relevantteja sekä laadukkaita tutkimusartikkeleita. Tutkimusartikkelit ovat suomenkielisiä ja koskevat kaikki

suomalaista koulutusjärjestelmää, joten tulosten sovellettavuus kansainvälisessä kontekstissa voi olla heikkoa.

Tutkimuskysymyksiä tulee tarkastella kriittisessä valossa. Tämän tutkielman tutkimuskysymyksiä voidaan pitää laajoina tai väljinä, mutta juuri tästä syystä kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luonteeseen sopivina. Löyhärajaisten tutkimuskysymysten avulla tutkielman tarkoituksena oli luoda laaja-alaista kokonaiskuvaa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoin ilman tiukkoja rajoja tai ehtoja. Mikä tärkeintä, tutkimustuloksilla voidaan vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Lisäksi laadullisella tutkimuksella ei tavoitella tilastollisia yleistyksiä, vaan pikemminkin pyritään kuvaamaan ilmiötä tai tapahtumaa sekä tunnistamaan tiettyä käytöstä tai luomaan käsitteellisesti hyvä tulkinta jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tällä tutkielmalla ei siis pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan sukupuolitietoisien tasa-arvon ajallista kokonaiskuvaa. Tätä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tehdessä on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä tutkimuksen jokaisessa vaiheessa.

5.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Sukupuolitietoinen tasa-arvo on yhteiskunnallisesti latautunut, herkkä aihe. Suomalaiseen tasa-arvoon liittyviä tutkimuksia kasvatusalalta on tehty ajan saatossa paljon. Tämä tutkielma antoi viitteitä monimuotoisten käsitteiden, kuten juuri sukupuolikäsitteen sekä tasa-arvokäsitteen ymmärtämisen vaikutuksista tasa-arvotutkimukselle. Lisäksi tässä kandidaatintutkielmassa syvennyttiin luomaan ajallista kokonaiskuvaa sukupuolitietoisien tasa-arvon kehityksestä. Tutkimusaineistosta nousi esiin tietynlaisia diskursseja, joten pidän hyvänä jatkotutkimusmahdollisuutena sukupuolitietoisien tasa-arvon tutkimista diskurssianalyysin keinoin.

Tämä tutkielma antoi viitteitä siitä, kuinka määrällisillä keskiarvolukemilla helposti päädytään sukupuolten välisten oppimistulosten vertailuun sekä unohtamaan muut muuttujat, kuten esimerkiksi intersektionaalisuus. Mielenkiintoista voisi olla, että jatkotutkimuksissa käsitellessä oppimistuloksia huomioitaisiin intersektionaalisuuden näkökulma. Tämä kuvaileva kirjallisuuskatsaus keskittyi suomalaisen peruskoulun sekä toisen asteen koulutuksen näkökulmiin. Tulevaisuudessa myös kansainvälisten kasvatustieteen

tutkimusartikkeleiden tarkastelu taikka vertailu voisi olla mielenkiintoinen näkökulma tälle aiheelle.

LÄHTEET

- Berg, P. (2010). Sukupuoli liikunnanopetuksessa. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalo, T. Palmu & S. Tani (toim.) *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. (s. 79–84). PS-kustannus.
- Berg, P. & Kokkonen, M. (2020). ”Et olis sekaryhmät, unisex-pukuhuone ja et opettaja olis jotenkin perehdytetty asiaan” – Sateenkaarinuoret, koululiikunta ja liikuntaharrastukset. *Kasvatus & Aika* 14 (3), 43–59.
<https://doi.org/10.33350/ka.87202>
- Brunila, K., Heikkilä, M., Hynninen, P., Jakku-Sihvonen, R., Lahelma, E., Sunnari, V., Virkkunen, H. & Lehtonen, J. (2011). Sukupuolitietoisuuden lisääminen opettajankoulutuksessa ja oppilaitoksissa opetushallinnon ja projektien tavoite. Teoksessa J. Lehtonen (toim.) *Sukupuoli näkökulmia tutkimusperustaiseen opettajankoulutukseen*. (s. 9–33). Helsingin yliopisto.
- Brunila, K. & Kallioniemi, A. (2017). Opettajankoulutuksessa tasa-arvoa pidetään itsestäänselvyytenä. STT info. Helsingin yliopisto.
- Butler, J., Pulkkinen, T. & Rossi, L. (2006). *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. Gaudeamus.
- Fausto-Sterling, A. (2012). *Sex/gender: biology in a social world*. Routledge.
- Gordon, T. (2004). ”Sata pientä sääntöä...” – Sukupuoli koulun arjessa. Teoksessa E. Vitikka (toim.) *Koulu – sukupuoli – oppimistulokset*. (s. 68–83). Opetushallitus.
- Harjunen, H. (2010). Intersektionaalisuus eurooppalaisen tasa-arvopolitiikan haasteena. Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. (s. 305–306). Vastapaino.
- Heinämaa, S. (1996). *Ele, tyyli ja sukupuoli: Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle*. Gaudeamus.

- Holli, A. (2012) Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimiseen. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen.* (s. 73–96). Gaudeamus.
- Juutilainen, P-K. (2007). Sukupuoli lukion opinto-ohjauskeskusteluissa. *Kasvatus* (2), 134–143.
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. (2015). *Tasa-arvotyö on taitolaji: Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa.* Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173318_tasa_arvotyö_on_taitolaji_0.pdf
- Lahelma, E. (1992). *Sukupuolten eriytyminen peruskoulun opetussuunnitelmassa.* Yliopistopaino.
- Lahelma, E. (2004). Tytöt, pojat ja koulukeskustelu: Miten koulutuspoliittiset ongelmat rakentuvat? Teoksessa E. Vitikka (toim.) *Koulu – sukupuoli – oppimistulokset.* (s. 54–67). Opetushallitus.
- Lahelma, E. (2009). Tytöt, pojat ja kysymys koulumenestyksestä. Teoksessa H. Ojala, T. Palmu & J. Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa.* (s. 136–156). Vastapaino.
- Lahelma, E. (2011). Gender Awareness in Finnish Teacher Education: an Impossible Mission? *Education Inquiry* 2 (2), 263–276.
- Laiho, A. (2013). Sukupuolten tasa-arvo koulutuspoliittisena tavoitteena ja käsitteenä – erityistarkastelussa 2000-luvun politiikkadokumentit. *Kasvatus & Aika* 7 (4), 27–44.
- Laiho, A. & Jauhiainen, A. (2016). Sukupuolitietoinen opettajankoulutus eriarvoistumisen vastavoimana. *Kasvatus* (4), 366–369.
- Laiho, A. & Jauhiainen, A. (2017). Keskimääräisesti kaikki hyvin? Kyselytutkimuksen haasteet tasa-arvotiedon tuottamisessa. *Kasvatus & Aika* 37 (4), 270–285. <https://doi.org/10.33336/aik.88441>
- Laki keskiasteen koulutuksen kehittämisestä 474/1978. Haettu 27.4.2021 osoitteesta: <https://finlex.fi/fi/laki/smur/1978/19780474>
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609. Haettu 27.4.2021 osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>
- Lampela, K. (1995). *Sukupuolineutraalisuus oppilaitoksissa.* Yliopistopaino.

- Lehtonen, J. (2007). Koulukokemukset pohjana ei-heteroseksuaalisten nuorten uravalinnoille. *Kasvatus* (2), 144–153.
- Lepistö, J. (2010). Käsitöiden tekeminen ei vaadi tiettyä sukupuolta. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalo, T. Palmu & S. Tani (toim.) *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. (s. 59–77). PS-kustannus.
- Lepistö, S. (2010). Sukupuolinäkökulmia matematiikan oppimiseen ja opettamiseen. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalo, T. Palmu & S. Tani (toim.) *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. (s. 41–51). PS-kustannus.
- Löfström, J. (2007). Sukupuoli ja seksuaalisuus koulussa. Teoksessa H. Niemi & R. Sarras (toim.) *Erilaisuuden valot ja varjot. Eettinen kasvatus koulussa*. (s. 87–97). Otavan Kirjapaino Oy.
- Löfström, J. (2019). Miten tyttöjen ja poikien tehtävävalinnat yhteiskuntaopin ylioppilaskokeissa eroavat toisistaan ja mitä merkitystä asialla on? *Kasvatus & Aika* 13 (1), 36–56. <https://doi.org/10.33350/ka.79826>
- Kalalahti, M. & Varjo, J. (2012). Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus perusopetukseen sijoittumisessa ja valikoitumisessa. *Kasvatus & Aika* 6 (1), 39–55.
- Kantola, J., Nousiainen, K. & Saari, M. (2012). Johdanto. Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. (s. 7–27). Gaudeamus
- Kantola, J., Koskinen Sandberg, P. & Ylöstalo, H. (2020). *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia: talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*. Gaudeamus.
- Kokko, S. (2008). Sitkeästi sukupuolittunut käsityönopetus. *Kasvatus* (4), 348–358.
- Marjanen, P. (2014). Koulukäsityö naiseksi kasvattamassa. *Kasvatus & Aika* 8 (1), 55–69.
- Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. (2009). Paikalla pysyvää ja liikkeellä olevaa – Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa H. Ojala, T. Palmu & J. Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. (s. 13–38). Vastapaino.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2010). *Segregaation lieventämistyöryhmän loppuraportti*.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75541/okmtr18.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Palmu, T. (2010). Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen sukupuolijäsennys. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalo, T. Palmu & S. Tani (toim.) *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. (s. 53–58). PS-kustannus.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (2014). Opetushallitus.
- Rossi, L-M. (2010). Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. (s. 21–38). Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi, T. Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino.
- Räihä, P. & Mattila, K. (2015). Sukupuolesta on tullut peruskoulussa kielletty puheenaihe. Helsingin Sanomat. Haettu 24.4.2021 osoitteesta: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002856972.html>
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto.
- Scheinin, P. (2004). Sukupuolten mahdollisuudet koulutukseen. Teoksessa E. Vitikka (toim.) *Koulu – sukupuoli – oppimistulokset*. (s. 30–41). Opetushallitus.
- SETA. (2021). Sateenkaarisanasto. Haettu 26.3.2021 osoitteesta: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Syrjäläinen, E. & Kujala, T. (2010). Sukupuolittietoinen tasa-arvokasvatus – vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulun arjessa. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalo, T. Palmu & S. Tani (toim.) *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. (s. 25–40). PS-kustannus.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). (2021). Tasa-arvosanasto. Haettu 26.3.2021 osoitteesta: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (5., uudistettu painos). Tammi.
- Vilkka, H. (2010). *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. PS-kustannus.
- Yle. (2019). Pisa-tulokset julki: Suomalaisten lukutaito maailman kärkeä, mutta erot kasvavat – pojista lähes kaksi kolmasosaa lukee vain, jos on pakko. Haettu 24.4.2021 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11092248>

LIITTEET

TAULUKKO 1. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisen peruskoulun ja/tai toisen asteen koulutuksen ja/tai koulutuspolitiikkadokumenttien sukupuolten tasa-arvoa ja/tai sukupuolitietoisuutta	Tutkimuksissa tarkastellaan sukupuolten tasa-arvoa ja/tai sukupuolitietoisuutta muussa kuin suomalaisen peruskoulun, toisen asteen koulutuksen ja/tai politiikkadokumenttien näkökulmasta
Tutkimus on tehty 2000-luvulla	Tutkimus on tehty ennen 2000-lukua
Tutkimus käsittelee suomalaista koulutusjärjestelmää	Tutkimus käsittelee muuta kuin suomalaista koulutusjärjestelmää
Tutkimuksen kieli on suomi tai englanti	Tutkimuksen kieli on muu kuin suomi tai englanti
Tutkimusartikkeli on saatavilla verkossa	Tutkimusartikkeli ei ole saatavilla verkossa tai on saatavilla vain osittaisena
Vertaisarvioidut artikkelit tai muutoin pätevät tieteelliset tutkimusartikkelit	Pro gradu -tutkielmat, muut opinnäytetyöt, kasvatuslehtien kolumnit, puheenvuorot, katsaukset ja lyhyempiä kirjoituksia

TAULUKKO 2. Kirjallisuuskatsaukseen valikoituneet julkaisut

Tekijä(t) ja ilmestymisvuosi	Artikkelin nimi	Aihe
1. Gordon, T. 2004.	"Sata pientä sääntöä..." – sukupuoli koulun arjessa	Koulu ja sukupuoli
2. Lahelma, E. 2004.	Tytöt, pojat ja koulukeskustelu: Miten koulutuspoliittiset ongelmat rakentuvat?	Sukupuoli, koulu ja koulutuspolitiikka
3. Scheinin, P. 2004.	Sukupuolten mahdollisuudet koulutukseen	Sukupuoli ja koulutus
4. Löfström, J. 2007.	Sukupuoli ja seksuaalisuus koulussa	sukupuoli ja seksuaalisuus koulussa
5. Lehtonen, J. 2007.	Koulukokemukset pohjana ei – heteroseksuaalisten nuorten uravalinnoille	Seksuaalisuuden ja sukupuolen vaikutus nuorten uravalinnoille
6. Juutilainen, P- K. 2007.	Sukupuoli lukion opinto- ohjauskeskusteluissa	Sukupuoliuskomusten vaikutus opinto- ohjauskeskusteluissa
7. Kokko, S. 2008.	Sitkeästi sukupuolittunut käsityöopetus	Käsityöopetus ja sukupuolittuneisuus
8. Lahelma, E. 2009.	Tytöt, pojat ja kysymys koulumenestyksestä	Koulumenestys ja sukupuoli
9. Berg, P. 2010.	Sukupuoli liikunnanopetuksessa	Liikunnanopetus ja sukupuoli
10. Lepistö, J. 2010.	Käsitöiden tekeminen ei vaadi tiettyä sukupuolta	Käsityöopetus ja sukupuoli
11. Palmu, T. 2010.	Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen sukupuolijäsennys	Äidinkielen opetus ja sukupuoli

12. Lepistö, S. 2010.	Sukupuolinäkökulmia matematiikan oppimiseen ja opettamiseen	Matematiikan opetus ja sukupuoli
13. Laiho, A. 2013.	Sukupuolten tasa-arvo koulutuspoliittisena tavoitteena ja käsitteenä – erityistarkastelussa 2000-luvun politiikkadokumentit	Sukupuolten tasa-arvo koulutuksessa sekä sen edistäminen juridisista ja koulutuspoliittisista lähtökohdista
14. Marjanen, P. 2014.	Koulukäsityö naiseksi kasvattamassa	Naiseus ja käsityönopetus
15. Löfström, J. 2019.	Miten tyttöjen ja poikien tehtävävalinnat yhteiskuntaopin ylioppilaskokeessa eroavat toisistaan ja mitä merkitystä asialla on?	Sukupuolittunut yhteiskuntaopin oppiaine
16. Berg, P. & Kokkonen, M. 2020.	"Et olis sekaryhmät, unisex-pukuhuone ja et opettajia olis jotenkin perehdytetty asiaan" – Sateenkaarinuoret, koululiikunta ja liikuntaharrastukset	Sukupuolen ja seksuaalisuuden vaikutus koululiikunnassa